

Försvarshögskolan

Finland som underrättelsemål eller vän

C-byråns underrättelseverksamhet i Finland under andra världskriget

Lukas Boman

C-uppsats Militärhistoria HT 2023

Handledare: Gustav Berry

Abstract

Intelligence organizations and their operations are by their nature secretive and want to continue as such. This problematizes research around them and especially intelligence cooperation with other countries can be considered among the most secret parts of an intelligence organization. This is put in the context of the essay where Sweden and Finland have a long and extensive historical relationship. That relationship also includes military aspects with volunteer soldiers and even today with the joint decision to apply to NATO. Previous research on Swedish intelligence gathering and intelligence cooperation in Finland has been sparse and scattered in larger works that have focused largely on the Swedish intelligence organization and its operations.

The purpose of the essay is twofold. One is to map the Swedish intelligence gathering in Finland by C-byrå and see how it changed during the course of the war. The second is to highlight and discuss the intelligence cooperation between the Swedish and Finnish intelligence services. Since the purpose is twofold, two different theoretical frameworks and researchers' thoughts will be used. The first is Agrell's thoughts on different types of intelligence, which will be used to analyze what is obtained in Finland. The second is Michael Herman's thoughts on intelligence cooperation, which will be used to explain and discuss the Swedish-Finnish intelligence cooperation. The method chosen for this essay is a qualitative text analysis with a close reading of reports carried out. The essay will also contain elements of quantitative methods in the form of a table and figures to more easily visualize some of the results. The end result of this essay is that the C-byrås intelligence gathering in Finland changed in volume and type of intelligence during the course of the war. Within the intelligence cooperation, it is established that the cooperation was at its greatest and in clarity during the Finnish Winter War. After the Finnish Winter War cooperation decreased and became discreet, then returned during the Lapland War in clarity. Intelligence cooperation with the Finnish intelligence service became a method of approach and a professional exchange for the C-byrå to obtain intelligence on active war experience of how Soviet troops fight and their tactics.

Abstrakt

Underrättelseorganisationer och deras verksamhet är i sin natur hemliga och vill förbli så. Detta försvårar forskning kring dem och speciellt underrättelsesamarbete då det kan anses som bland de hemligaste delarna i en underrättelseorganisation. Detta läggs i uppsatsens kontext där Sverige och Finland har en lång och omfattande historisk relation som även omfattar militära aspekt med viljor till försvarsförbund, frivilliga soldater i krig och slagorden "Finlands sak är vår". Denna relation påverkar mycket än idag som med det gemensamma beslutet att ansöka till Nato. Tidigare forskning om svensk underrättelseinhämtning och underrättelsesamarbete i Finland har varit fåordig och utspridd i större verk som har fokuserat på svensk underrättelseorganisation och dess verksamhet.

Syftet med uppsatsen är tvådelat. Det ena är att kartlägga C-byråns underrättelseinhämtning i Finland och se hur den förändrades under krigets gång. Den andra är att belysa och diskutera underrättelsesamarbetet mellan C-byrån och finska underrättelsetjänsten. Då syftet är tvådelat så kommer två olika teoretiska ramverk och forskares tankar att användas. Den första är Agrells tankar om olika typer av underrättelse, vilket kommer användas för att analysera det som inhämtas i Finland. Den andra är Michael Hermans tankar om underrättelsesamarbetet vilket kommer användas för att förklara och diskutera det svensk-finska underrättelsesamarbetet. Metoden som väljs för denna uppsats är en kvalitativ textanalys, uppsatsen kommer även innehålla inslag av kvantitativa metoder i form av en tabell och siffror för att lättare visualisera vissa av resultaten. Slutresultatet av C-byråns underrättelseinhämtning i Finland är att inhämtningsmetoden och vad som inhämtas i Finland utvecklas och förändras under krigets gång. Underrättelsesamarbete var som störst och i tydlighet under vinterkriget. Sedan minskade det markant till fortsättningskriget och bedrevs mer diskret för att sedan återkomma under Lapplandskriget i tydlighet. Underrättelsesamarbetet med finska underrättelsetjänsten blev ett tillvägagångssätt och en professionell utbyttelse för C-byrån att få tag på underrättelse om hur sovjetiska trupper slogs och deras taktik.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.1.1 Svenskfinnska relationer och Finlands krig	4
1.1.2 Militär och underrättelsesamarbete mellan Sverige och Finland under världskriget	6
1.1.3 C-byrå	7
1.2 Tidigare forskning	8
1.3 Problemformulering	13
1.4 Syfte & frågeställningar	14
1.5 Avgränsningar	14
2. Teori	15
3. Metod	18
3.1 Metod	18
3.2 Val av källmaterial & källkritik	19
3.2.1 Val av källmaterial	19
3.2.2 Källkritik	20
4. Undersökning	21
4.1 C-byråns underrättelseinhämtning i Finland	21
4.1.1 Period 1 vinterkriget	22
4.1.2 Period 2 freden mellan vinterkriget och fortsättningskriget	24
4.1.3. Period 3 fortsättningskriget	26
4.1.4 Period 4 Lapplandskriget	28
4.1.5 Sammanfattning av C-byråns underrättelseinhämtning	31
4.2 C-byråns underrättelsesamarbetet med finska underrättelsetjänsten	32
4.2.1 Hur kan samarbetets tolkas	35
5. Slutsatser och resultatdiskussion	38
5.1 Slutsatser inom underrättelseinhämtningen	38
5.2 Slutsatser inom underrättelsesamarbetet	39
5.3 Resultatdiskussion	41
5.4 Diskussion med tidigare forskning	42
6. Avslutning	45
6.1 Slutanalys	45
6.2 Eget kunskapsbidrag	45
6.3 Vidare forskning	46
7. Käll- och litteraturförteckning	46
7.1 Otryckt material	46
7.2 Litteratur	47

1. Inledning

1.1 Bakgrund

1.1.1 Svenskfinska relationer och Finlands krig

Sverige och Finland har en lång och omfattande historia och relation som påverkar än idag med till exempel det gemensamma beslutet att gå med i Nato. Redan under 1200-talet tillhörde delar av Finland Sverige och skulle tillhöra det svenska riket i flera århundraden.¹ Sverige använde Finland som en språngbräda för Östersjöexpansionen och slogs då med andra europeiska makter specifikt Ryssland.² Finländarna deltog även i dessa striderna på Sveriges sida genom till exempel det finländska kavalleriet hakkapeliterna under stormaktstiden.³ Finland tillhörde Sverige tills det övertogs av Ryssland 1809⁴ men blev självständigt 1917. Året därefter utbröt det finska inbördeskriget då återigen svenskar och finnar stred tillsammans genom att svenska officerare deltog i kriget.⁵

Under detta krig deltog frivilliga svenskar och officerare, där de skapade goda kontakter med finska officerare. Dessa kontakter skulle senare under andra världskriget användas som informationskanaler.⁶ Freden efter inbördeskriget varade inte länge då relationerna med grannlandet Sovjetunionen försämrades. Den 12 oktober 1939 inledde Sovjetunionen förhandlingar med Helsingfors om att ta över finska öar och områden i Finska viken för att skydda Leningrad, då regeringen i Moskva inte litade på Finland. Det tillkom även krav på landavträden i norr med området kring Petsamo i utbyte mot andra sovjetiska områden.⁷ Länderna kunde inte komma överens och den 9 november 1939 avbröts förhandlingarna för sista gången och Sovjetunionen gick till anfall den 30 november.⁸

¹ Joose Hannula. *Hakkapeliter och karoliner : svenska och finska soldater i strid under 300 år*. Stockholm. Svenskt militärhistoriskt bibliotek. 2016. S. 10.

² Anders Björnsson och Tapani Suominen. *Det hotade landet och det skyddade : Sverige och Finland från 1500-talet till våra dagar : historiska och säkerhetspolitiska betraktelser*. Stockholm. Atlantis. 1999. S. 15–16.

³ Hannula. 2016. S. 12.

⁴ Jan Linder. *Finland, du gamla du fria*. Stockholm. Infomanager. 2010. S. 137.

⁵ Henrik Meinander. *Republiken Finland i går och i dag : Finlands historia från inbördeskriget till 2012*. Helsingfors. Schildts & Söderströms. 2012. S. 22–24.

⁶ Gellert Hardi-Kovacs. *C-byrån hemligast av alla: berättelsen om Sveriges hemliga underrättelse under andra världskriget*. Stockholm. Carlssons. 2022. S. 51.

⁷ Meinander. 2012. S. 145.

⁸ Ibid. S. 147–150.

Under kriget var folkopinionen i Sverige präglad av orden "Finlands sak är vår" och landet deklarerade sig som en icke krigförande nation. Från Sverige åkte många frivilliga som deltog i kriget på den finska sidan.⁹ Finland förlorade dock kriget och fick gå med på landavträden till Sovjetunionen under fredsavtalet i mars 1940.¹⁰

Den dåvarande finska presidenten Risto Ryti kommenterade dock att freden snarare skulle ses som en vapenvila. I ett tal om återuppbyggnadsarbetet sa Ryti att det skulle genomföras med "*Svärdet i ena handen och mursleven i den andra*".¹¹ Denna hårda retorik kom även från Sovjetunionen som protesterade skarpt mot den finska regeringens försök att skapa en försvarsallians tillsammans med de andra nordiska länderna. Samtidigt som relationen med Sovjetunionen försämrades, blev Finlands kontakt med Tyskland bättre och bättre. Relationen med Tyskland intensifierades och i juni 1941 gick Finland med i Tysklands anfall mot Sovjetunionen.¹² Finlands militära ledning med Mannerheim och den politiska ledningen med Ryti ansåg att landet hade blivit tvingade in i en allians med Tyskland, med lärdomen från vinterkriget att det inte fungerade att förlita sig på Sverige och västmakterna.¹³ I början av Fortsättningskriget gick det bra för Finland och de tog tillbaka mark som hade förlorats under vinterkriget,¹⁴ men krigslyckan vände och oppositionen för fred i riksdagen växte och fredsförhandlingar påbörjades.¹⁵ Så den 19 september 1944 avslutades fortsättningskriget och finländarna blev tvungna att använda våld mot sina tidigare bundsförvanter de tyska trupperna och driva ut dem ur landet. Den 28 september inleddes de första striderna mellan de finska trupperna och de retirerade tyska trupperna som rörde sig mot den norska gränsen. Lapplandskriget pågick till den 27 april och förstörde delar av finska Lappland.¹⁶

⁹ Ibid. S. 163.

¹⁰ Ibid. S. 174.

¹¹ Ibid. S. 181.

¹² Ibid. S. 181–185.

¹³ Ibid. S. 194.

¹⁴ Allan Sandström. *Fortsättningskriget 1941-1944*. Örebro. Libris. 1991. S. 50–51, 59.

¹⁵ Ibid. S. 192.

¹⁶ Ibid. S. 202–206.

1.1.2 Militär och underrättelsesamarbete mellan Sverige och Finland under världskriget

Militär- och underrättelsesamarbete mellan länderna har delvis en grund i goda kontakter som skapades när svenska officerare och frivilliga deltog i finska inbördeskriget. En av de svenska officerare som deltog var den framtida C-byråns chef Carl Petersen, som under kriget knöt kontakter med den framtida finländska marskalken Gustaf Mannerheim.¹⁷

Under andra världskriget hade den finska generalstaben genom till exempel marskalk Gustaf Mannerheim goda kontakter med svenskarna. Detta hade även chefen för finska underrättelsetjänsten Aladar Paasonen och den finska signalspaningschefen Reino Hallamaa.¹⁸ Det fanns även en finsk förbindelseofficer Georg Enckell som periodvis befann sig i Sverige under kriget. Efter krigets slut uppkom till och med kritik att C-byråns förbindelse med Enckell hade gått för långt då det kommenterades att han hade *“gått som barn i huset”*.¹⁹ Från svensk sida deltog Carl Petersen och Helmuth Ternberg som var ledande personer för C-byråns verksamhet inne i Finland.²⁰

Samarbetet mellan länderna omfattade även samarbete inom signalspaning. Där Arne Beurling besökte Helsingfors i januari 1940 för att starta ett samarbete med att knäcka sovjetiska marina koder. Svenskarna ska ha delat med sig av sitt material men fått lite i utbyte. Men detta samarbete ska ha upphört då finländarna inte ska ha delat med sig i motsvarande grad. Under fortsättningskriget fungerade signalspaningssamarbetet bättre men med fortsatta klagomål på att finländarna fortfarande inte delade med sig av tillräckligt med information. FRA försåg finländarna med underrättelse om den sovjetiska östersjöflottan och fick i retur information om de sovjetiska mark och flygstridskrafterna.²¹

Detta militära samarbete påverkades positivt som tidigare nämnts av de goda kontakter som hade knutits under finska inbördeskriget men även av Finlands rädsla för grannlandet Sovjetunionen. Detta gjorde att den finska militären och regeringen

¹⁷ Rune Svensson. *Sveriges hemliga vapen? C-byråns verksamhet under andra världskriget - en analys av mål, medel, organisation och verksamhet i stort*. Artikel i *Militärhistorisk tidskrift*. 1999. S. 83.

¹⁸ Hardi-Kovacs. 2022. S. 51–53.

¹⁹ Svensson. 1999. S. 107.

²⁰ Hardi-Kovacs. 2022. S. 125–126.

²¹ *Ibid.* S. 124.

eftersträvade försvarsarbete med Sverige.²² Detta ledde även till en positiv inställning till utbyte av underrättelse.²³ Men som många av de tidigare forskarna har påpekat så påverkades underrättelsesamarbetet negativt med Finlands närmande till Tyskland runt fortsättningskriget. Dock fortsatte samarbetet men mer diskret,²⁴ då de var rädda för att delad information kunde läckas vidare.²⁵

Samarbetet kulminerade med fortsättningskrigets avslutning under september 1944 då Operationen Stella Polaris genomfördes. Denna svensk-finska operation bestod av att flytta hela den finska signalspaningstjänsten med utrustning, personal och deras familjer till Sverige. Detta genomfördes på grund av rädslan för att de skulle hamna i sovjetiska händer. Genom kontakter mellan FRA, C-byrån och finska underrättelsetjänsten hade planer redan börjat ta form tidigare under våren 1944 som handlade om att vid en sovjetisk ockupation skulle finska signalspaningstjänsten fortsätta sin verksamhet mot Sovjetunionen från svensk mark.²⁶ Dessa planer om fortsatt verksamhet på svensk mark blev dock i praktiken otänkbart från svenskt håll men vissa finländska flyktingar fick anställning i FRA.²⁷ Dessa nyanställda bidrog med värdefull expertis, materiel och var betydelsefulla för FRA och svensk underrättelseverksamhet.²⁸

1.1.3 C-byrån

C-byrån har rötter från försvarsbeslutet från 1936 då man beslutade att upprusta den svenska militären när oroligheter spred sig i Europa. Upprustningen spreds även till den militära underrättelsetjänsten som hade pausats under många år. Uppdraget att återskapa den militära underrättelsetjänsten fick översten Carlos Adlercreutz 1937. Adlercreutz hade erfarenhet från den tidigare nedlagda svenska underrättelsetjänsten Underrättelsebyrån. Han hade även tjänstgjort som militärattaché i Helsingfors där han hade skapat goda kontakter.²⁹ Organisationen skulle bli liten och deras instruktioner från regeringen var *“att inhämta, bearbeta och översiktligt förvara*

²² Max Sjöblom. *Växelverkan över Bottenviken. Det svenska inflytandet över finsk krigskonst*. Kungliga krigsvetenskapsakademien. nr. 4. 2018. S. 117.

²³ Wilhelm Carlgren. *Svensk underrättelsetjänst 1939-1945*. Helsingborg. Liber. 1985. S. 15–16.

²⁴ Svensson. 1999. S. 109.

²⁵ Carlgren. 1985. S. 152.

²⁶ Jan Ottosson och Lars Magnusson. *Hemliga makter: svensk militär underrättelsetjänst från unionskrisen till det kalla kriget*. 1. uppl. Stockholm. Tiden. 1991. S. 135–136.

²⁷ Carlgren. 1985. S. 159.

²⁸ Ibid. S. 161.

²⁹ Hardi-Kovacs. 2022. S. 31–33.

samt delgiva underrättelser om försvarsärenden och för desamma betydelsefulla förhållanden i utlandet, särskilt grannländerna".³⁰ Övriga uppgifter inkluderade även kontraspionage, psykologisk krigföring och propaganda.³¹

I slutet av 1939 anfölls Finland av Sovjetunionen och detta förvånade den svenska militära ledningen och underrättelsetjänsten.³² Detta resulterade i ett regeringsbeslut att ge Adlercreutz och överbefälhavaren Olof Thörnell 100 000 kr extra till underrättelseverksamhet. Då skapades den inofficiella underrättelseavdelningen, även känd som Grändsektionen, som senare kom att kallas C-byrån. Den skapades då de officiella inhämtningsvägarna via militärattachéerna inhämtningsförmåga försämrades efter krigsutbrottet.³³ Chefen för denna inofficiella underrättelsetjänst 1939 blev Carl Petersen. Han hade tjänstgjort mycket utomlands och även i det finska inbördeskriget där han skapade goda kontakter med finska befäl som senare skulle nyttjas under andra världskriget.³⁴

Till Petersens hjälp anställdes Helmut Ternberg som innan anställningen själv byggt upp och bedrivit underrättelseverksamhet av ett agentnätverk i norra Finland. Underrättelseverksamhetens avsikt var att samla in information om sovjetiska styrkeförhållanden för att bättre förstå deras avsikt. Ternberg byggde upp ett nätverk med observationsplatser längs vägar, järnvägar och hamnar. I början omfattade detta ett rapportsystem mellan Rovaniemi och Kemijärvi i norra Finland mot den svenska gränsen. Sedan expanderade rapportsystemet även söderut för att bevaka Bottenvikens kust.³⁵ Ternberg nämner dock att i början av vinterkriget hade han inte något samarbete med Petersen och hans nybildade underrättelseorganisation C-byrån.³⁶

1.2 Tidigare forskning

Wilhelm Carlgren fick året 1980 ett utredningsuppdrag av dåvarande regeringen att sammanställa information om C-byråns verksamhet. Målet med uppdraget var att

³⁰ Carlgren. 1985. S. 11.

³¹ Ibid. S. 37.

³² Ibid. S. 27.

³³ Hardi-Kovacs. 2022. S. 64.

³⁴ Ibid. S. 71–73.

³⁵ Ibid. S. 78–79.

³⁶ Ibid. S. 82.

kartlägga C-byrån och underrättelsetjänstens innebörd för uppfylla regeringens ambition att hålla Sverige utanför världskriget.³⁷

Carlgren beskriver hur C-byrån växer fram under krigsåren och till exempel förtjänar goda betyg i underrättelseinhämtning redan 1941 då svensk underrättelsetjänst inhämtade information om Operation Barbarossa innan operationen påbörjades.³⁸ Carlgren betonade att den svenska underrättelsens forcering av tyska telegram var en av svenska underrättelsetjänstens värdefullaste beståndsdelar.³⁹ Men under sommaren 1942 hade finsk underrättelsetjänst informerat Tyskland om att Sverige hade forcerat deras telegramförbindelser och tyskarna införde motåtgärder som påverkade Sveriges inhämtningsförmåga på ett negativt sätt.⁴⁰

Det Carlgren adderar till bilden av underrättelseverksamhet i Finland är att han nämner att samarbetet innehöll klagomål från finsk sida att deras information skulle läckas till västmakterna.⁴¹ Carlgren påpekar även att Operation Stella Polaris var samarbetets höjdpunkt i storlek och kvalitet och en logisk slutpunkt. detta då efter fortsättningskrigets slut 1944 försämrades Sveriges inhämtningsmöjligheter i Finland i stor uträkning då de finska myndigheter fick anpassa sig till den nya situationen.⁴²

Gellert Hardi-Kovacs bok *C-byrån hemligast av alla: berättelsen om Sveriges hemliga underrättelse under andra världskriget* är det mest moderna och detaljerade verket om C-byrån.

Hardi-Kovacs skriver om svenska underrättelsetjänstens utveckling och om C-byråns framväxt. Sedan om C-byråns verksamhet i länder som Finland, Norge, Danmark, Tyskland, de baltiska staterna och länder i mellanöstern och Asien. Inom organisationen beskrivs de ledande och drivande personerna, och ett kapitel diskuterar även kvinnornas roll i organisationen. Relationen med Tyskland och deras underrättelsetjänst får ett helt eget avsnitt. Boken belyser även enskilda underrättelseoperationer och framväxten av FRA.⁴³

³⁷ Carlgren. 1985. S. 7.

³⁸ Ibid. S. 79.

³⁹ Ibid. S. 81–85.

⁴⁰ Ibid. S. 97–98.

⁴¹ Ibid. S. 152.

⁴² Ibid. S. 158, 161.

⁴³ Hardi-Kovacs. 2022. S. 5–8.

Hardi-Kovacs nämner att den svensk-finska goda militära relationen började redan under finska inbördeskriget då kontakter hade knutits. Dessa kontakter skulle sedan ge mycket information under andra världskriget. Men att Finlands närmande till Tyskland blev problematiskt för det svensk-finska förhållandet och underrättelsesamarbetet. Det han adderar till kunskapen om underrättelseverksamheten i Finland är att landets rädsla för krig med Sovjet fick Finland att eftersträva militär samverkan med Sverige. Någon sådan allians blev inte verklighet, men det hade skapat en välvilja hos den finska militären gentemot svenskarna som inte syntes mot något annat land.⁴⁴ Hardi-Kovacs lyfter även Kempff, den svenska militärattachén i Finland som inte tyckte om den nya underrättelsetjänsten. Vilket han benämner som början på en konflikt och konkurrens mellan attachéer (officiell) och C-byråns (inofficiell) underrättelseinhämtning.⁴⁵

Under fortsättningskriget nämner Hardi-Kovacs att C-byrån skickade agenter och patruller som skulle ansluta sig till de finska trupperna vid fronten. De skulle kartlägga sovjetiska stridskrafter och deras aktiviteter. Deras operationer skedde mestadels vid den lappländska fronten där man trodde att en kraftfull sovjetisk offensiv skulle kunna bryta igenom och nå den svenska gränsen. Staden Petsamo nämns som en viktig knutpunkt för C-byrån i Finland. Således kunde C-byråns och FRAs verksamhet inne i Finland ge svenska beslutsfattare färsk underrättelse om händelseutvecklingen i landet.⁴⁶

Rune Svensson skrev en artikel om C-byrån i *Militärhistorisk Tidskrift* 1999. Artikeln handlar om C-byråns verksamhet under andra världskriget. Syftet med artikeln var *“att utreda C-byrån genom en analys av mål, medel, organisation och verksamhet i stort på befintligt underlag. Ytterligare ett syfte är att diskutera de svårigheter som är förknippade med en utredning av inofficiell underrättelsetjänst”*.⁴⁷ Inledningsvis tar han upp svårigheten att forska om underrättelseverksamhet, då den vill vara och förbli hemlig, och han hänvisar till metoder som källskydd och gallringar som har gjorts av C-byråns personal och som skett efteråt. Han kommer fram till att

⁴⁴ Ibid. S. 51–53.

⁴⁵ Ibid. S. 68–69.

⁴⁶ Ibid. S. 125–126.

⁴⁷ Svensson. 1999. S. 67.

det därför inte går att göra någon fullständig utvärdering av underrättelseverksamhet och samarbete. Dock med att nämna dessa svårigheter under undersökningen och att betrakta dåtidens omständigheter närmas rättvisekravet på forskningen.⁴⁸ Svensson beskriver sedan C-byråns organisation och dess förändringar under krigets gång, även personalen och budgeten beskrivs.⁴⁹ Han går igenom C-byråns samverkan med Finlands, Danmarks, Tysklands och Norges underrättelsetjänster och motståndsrörelser.⁵⁰

Slutsatserna Svensson kommer fram till om C-byrån var att vid krigets början och C-byråns första år var verksamheten oklar utan klara mål och inriktningar.⁵¹ Under de första krigsåren var arbetet mest inriktat mot underrättelseinhämtning via passiva medel som intervjuer med flyktingar och resande. Från 1942 ändrades förutsättningarna i och med omorganiseringen inom verksamheten och att behovet av underrättelse blev som störst med anledning av osäkerheten över Tysklands ambitioner. C-byrån fick då en tydlig uppgift att kunna ge förvaringar om framför allt tyska anfall.⁵² Den aktiva inhämtningen ökade med samarbete med motståndsrörelser och inskickade agenter som insamlade information. Så de första åren bestod alltså av passiv inhämtning och växande antal aktiv inhämtning fram till 1942 då inhämtningen blev markant mer aktiv.⁵³

Det som Svensson adderar till konversationen om C-byrån i Finland var att underrättelseinhämtningen minskade från 1941-42, men återkom under 1944-45. Svensson nämner även underrättelseutbytet med Finland i några få meningar och säger att Ternberg i C-byrån försåg finländarna med underrättelse om Tyskland. Svensson spekulerar om att C-byrån fick tillbaka underrättelse om Sovjetunionen.⁵⁴ Svensson ansåg att Finlands närmande till Tyskland påverkade samarbetet negativt men trodde att kontakterna var goda även under denna tid, dock mer diskreta.⁵⁵

⁴⁸ Ibid. S. 76–77.

⁴⁹ Ibid. S. 87–90, 94–95.

⁵⁰ Ibid. S. 119–120.

⁵¹ Ibid. S. 104.

⁵² Ibid. S. 121.

⁵³ Ibid. S. 104.

⁵⁴ Ibid. S. 106–107.

⁵⁵ Ibid. S. 108–109.

Max Sjöblom har skrivit en artikel om resultaten av sin doktorsavhandling om svenskt inflytande på finsk krigsföring från Finlands självständighetsförklaring fram till vinterkriget. Syftet med avhandlingen var att granska hur Sverige påverkade Finlands krigsföring, samt att kartlägga finska och svenska officerares resor och kommenderingar till varandras länder.⁵⁶

Samarbetet mellan länderna kunde ta fart efter mitten av 1920-talet då Ålandsfrågan var löst.⁵⁷ Sjöblom kommer fram till att Finland hade en speciell betydelse för Sverige då de fick information av Sverige som inte gavs till andra länder. Den egentliga grunden till varför Sverige kunde påverka finska militären var båda ländernas nationella intressen och behovet av militärt samarbete. Speciellt under 1930-talet då Finland såg Sovjetunionen alltmer som ett hot. Sverige saknade däremot krigserfarenheter och lärdomar från krig och sökte därför krigserfarenheter och lärdomar från Europa. Under 1920-talet kom man fram till att lärdomar från Centraleuropa var svårapplicerade i en svensk miljö, där de finska erfarenheterna däremot lämpade sig bättre.⁵⁸

Sjöblom kommer slutligen fram till att Sverige i stor utsträckning hade påverkat finsk krigsföring både direkt och indirekt. Påverkan utfördes av svenska militära frivilliga, militära lärare, och kommenderingar till Finland.⁵⁹ Även genom de finska officerare som fick studera på svenska militära skolor och vara med på svenska övningar.⁶⁰ Sjöblom diskuterar även om informationsutbytet där båda länder delade med sig av erfarenhet och lärdomar från vinterkrigsföring, vilket båda länderna värderade som strikt sekretessbelagt.⁶¹

Det nuvarande forskningsläget om C-byråns verksamhet i Finland finns utspritt i små delar hos olika forskare som har fokuserat på att beskriva svensk underrättelsetjänst eller C-byrån i stora drag. Men det forskarna har beskrivit om C-byrån i Finland är dess verksamhet och kontakt med finska officerare. Ingen av

⁵⁶ Sjöblom. 2018. S. 116.

⁵⁷ Ibid. S. 119.

⁵⁸ Ibid. S. 116–117.

⁵⁹ Ibid. S. 133.

⁶⁰ Ibid. S. 129.

⁶¹ Ibid. S. 132–133.

forskarna har alltså enbart fokuserat på C-byrån i Finland utan har skrivit om svensk underrättelse, eller C-byrån som helhet.

Så det finns ingen studie som enbart är inriktad på underrättelseinhämtning i Finland eller dess underrättelsesamarbete. Det saknas även teoretiska perspektiv på detta underrättelseinhämtande och på underrättelsesamarbetet.

1.3 Problemformulering

Som visat under tidigare forskning finns det en forskningslucka om vad som inhämtades av C-byrån i Finland och hur inhämtningen förändrades, samt om underrättelsesamarbetet med finska underrättelsetjänsten. Detta läggs i en kontext där det finns svårigheter kring studier om underrättelsetjänster och underrättelsesamarbete. Samt i ett sammanhang där Sverige och Finland har en lång och omfattande historia där en inofficiell underrättelsetjänst agerade i ett välsinnat land.

Sverige och Finland har en lång och omfattande historia med varandra. Mycket finns skrivet om ländernas historia och militära relation, så som svenska frivilliga under vinterkriget och slagorden "Finlands sak är vår".⁶² Denna djupa och historiska relation påverkar oss än idag med exemplet att länderna gemensamt beslutade att ansöka till Nato. Inom denna militära relation ingår ett underrättelsesamarbete som är dåligt belyst men om detta tydliggörs, kan det bidra till en bättre förståelse kring den svensk-finska relationen.

Studier om underrättelseverksamhet är av naturen problematiskt att forska på då de vill jobba i det dolda och förbi dolda efteråt. Inom denna underrättelseverksamhet blir samarbete med andra länder ännu mer problematiskt att forska om, då detta måste ses som mycket hemligt inom dessa organisationer då dessa samarbeten kan ha stora politiska konsekvenser och ställningstagande.

⁶² Se exempelvis; Anders Björnsson och Tapani Suominens bok, *Det hotade landet och det skyddade : Sverige och Finland från 1500-talet till våra dagar : historiska och säkerhetspolitiska betraktelser*. Och Joose Hannulas bok, *Hakkapeliter och karoliner : svenska och finska soldater i strid under 300 år*. Och Jan Linders bok, *Finland, du gamla du fria*.

1.4 Syfte & frågeställningar

Syftet med uppsatsen är tvådelat. Det ena är att kartlägga C-byråns underrättelseinhämtning i Finland och se hur den förändrades under krigets gång. Den andra är att belysa och diskutera underrättelsesamarbetet mellan C-byrån och den finska militära underrättelsetjänsten.

Frågeställningarna blir då uppdelade för att besvara det ovannämnda syftet. Den ena frågan är att besvara det första syftet om att kartlägga svensk underrättelseinhämtning i Finland. Den andra frågan finns för att besvara och diskutera om underrättelsesamverksamheten.

Frågeställningarna är följande:

- Vad inhämtades av C-byrån i Finland under andra världskriget och hur förändrades underrättelseinhämtningen över tid?
- Hur kan underrättelsesamarbetet mellan C-byrån och finska underrättelsetjänsten under andra världskriget förstås?

1.5 Avgränsningar

Jag har valt att göra avgränsningar i källmaterialet då C-byråns arkiv totalt omfattar cirka 6200 rapporter från alla länder C-byrån bevakade. Jag kommer bara undersöka de som handlar om Finland eller kommer från Finland, vilket är totalt 241 stycken under de fyra nedslagen. Då jag ska undersöka perioden från den första januari 1940 till den fjärde december 1944, kommer jag göra fyra sexveckorsnedslag under den perioden och titta noggrannare på dessa tidsperioder. Begränsningen till dessa nedslag görs för att en av forskningsfrågorna undersöker om det sker en förändring över tid och för att en undersökning av hela perioden skulle bli en för stor arbetsbörda.

Det första nedslaget var den första januari 1940 till den 14 mars 1940. Denna period valdes då C-byråns arkiv påbörjades första januari 1940, och under denna period pågick vinterkriget vilket avslutades den 13 mars 1941.

Det andra nedslaget var från den första januari 1941 till den 14 mars 1941. Denna period undersöktes då Finland befann sig i fred mellan vinterkriget och fortsättningskriget.

Det tredje nedslaget var från den första juni 1942 till den 14 augusti 1942. Denna period undersöktes då Finland hade gått med i Tysklands krig mot Sovjetunionen sedan krigsutbrottet året innan.

Det fjärde och sista nedslaget var från den 20 september 1944 till den 4 december 1944. Den perioden undersöktes då fortsättningskrigets fredsavtal skrevs 19 september 1944 och Lapplandskriget påbörjades. Detta var även en period då Finlands ställning till Sovjetunionen förändrades. Under perioden utfördes även Operation Stella Polaris som genomfördes i slutet av september efter att fredsavtalet skrevs den 19 september. Perioden blir ett naturligt avslut, då Lapplandskriget innehåller det sista stridandet för Finlands del under andra världskriget.

2. Teori

Då frågeställningarna är tvådelade så kommer två olika teoretiska ramverk och forskares tankar att användas. Den första är Agrells tankar om olika typer av underrättelse, vilket kommer användas till första frågan för att analysera det som inhämtas i Finland. Den andra är forskaren Michael Herman tankar om underrättelsesamarbete, vilket kommer användas till andra frågan för att förklara och diskutera det svensk-finska underrättelsesamarbetet.

Agrell beskriver underrättelseväsendets agerande på en tidshorisont där den kan ha olika bredd och mål. Agrell har delat upp dem i fyra olika tidshorisonter vilka har olika fokus.⁶³

- (*Strategic Intelligence*) benämns strategisk underrättelse i denna uppsats. Den strategiska underrättelsens huvudsakliga mål är att skapa och upprätthålla en kunskapsbas. Sedan används denna kunskap som en grund för analyser och framtidsbedömningar av betydelsefulla förhållanden.
- (*Current Intelligence*) benämns löpande underrättelse i denna uppsats. Den motsvarar löpande eller taktisk underrättelse. Den är fokuserad på övervakning av ett specifikt geografiskt område eller ett pågående händelseförlopp. Det kan även innebära bevakning av specifika personer.
- Varningsunderrättelse är underrättelse som är inriktade på att identifiera hot i förväg eller att engagera sig i allmän krishantering som även omfattar oväntade händelser.
- Specialundersökningar är tillfälliga eller fortlöpande utredningsuppgifter som inte ligger inom spannet för de tre tidigare inriktningarna. Ett bra exempel är *The Iraq Survey Group* som fick uppgiften att utreda om Irak hade massförstörelsevapen eller inte.⁶⁴

Agrells tankar om de fyra olika typerna av underrättelse ur ett tidsperspektiv kommer att appliceras som ett teoretiskt verktyg på källmaterialet för första frågan om kartläggandet, om vad som inhämtades och hur det förändrades över tid. Där kommer jag att bedöma och sortera de dokument och meddelanden som handlar eller kommer från Finland i dessa fyra grupper; strategisk underrättelse, löpande underrättelse, varningsunderrättelse och specialundersökningar.

⁶³ Wilhem Agrell. *Underrättelseanalysens metoder och problem - medan klockan tickar*. 2. uppl. Gleerups Utbildning AB. 2015. S. 39–41.

⁶⁴ Ibid. S. 39.

För frågan om underrättelsesamarbetet kommer jag stödja mig av Michael Hermans kapitel om underrättelsesamarbete i boken *Intelligence Power in Peace and War*. Där enligt Herman är statens underrättelsebehov inte enbart fyllda av den egna underrättelsetjänsten utan av en mix av nationella och utländska underrättelseinsatser. Detta gör att de flesta staters samarbete med andra stater inom underrättelse styrs av orden "quid pro quo" vilket är latin för något mot något. Underrättelsesamarbeten har även oftast rötter i historiska band och kopplingar, men att den underliggande anledningen är ett nationellt professionellt egenintresse där underrättelsesamarbete ses som ett professionellt handelsutbyte.⁶⁵ Herman lyfter USA och Storbritanniens underrättelsesamarbete som ett exempel som har rötter i historiska band och kopplingar.⁶⁶

Herman ser att dessa samarbeten och utbyten av information finns på olika nivåer, från tillfälliga ad hoc-utbyten till permanenta förbindelser med avtal. Detta samarbete motiveras då det finns mer att inhämta än vad statens egen organisation klarar av att inhämta.⁶⁷ Statens underrättelsebehov fylls således av både nationella och utländska underrättelsetjänster.⁶⁸ Ländernas arbete med exempelvis kontraspionage kan gynnas av samarbete med andra länder. Staternas olika styrkor inom teknologi, HUMINT⁶⁹ eller geografiska position kan användas för att gynna samarbetspartners. Inom den geografiska dimensionen så kan vissa länder besitta bättre förutsättningar för signalavlyssning och telefonavlyssning. Ett samarbetande lands HUMINT agenter kan lättare bidra med att rekrytera agenter i ens vägnar. Så andra länders underrättelsetjänster blir ett tillvägagångssätt att få tag på underrättelse som annars skulle vara svåra att få tag på.⁷⁰

Herman nämner även möjliga negativa perspektiv på underrättelsesamarbete. En punkt är att ens eget lands underrättelse alltid är mer trovärdigt och pålitligt än andra länders underrättelse. Även att säkerheten kring underrättelse som delas är av stor vikt i dessa samarbeten och leder till försiktighet, då rädsla finns att information kan

⁶⁵ Michael Herman. *Intelligence power in peace and war*. Cambridge. Cambridge University Press. 1996. S. 217–218.

⁶⁶ Ibid. S. 208–209.

⁶⁷ Ibid. S. 203–204.

⁶⁸ Ibid. S. 217–218.

⁶⁹ HUMINT betyder en inhämtningsmetod via personkontakt. Ibid. S. 61.

⁷⁰ Ibid. S. 203–204.

läckas vidare till fienden. Detta är speciellt i ad hoc samarbeten där säkerheten och skyddet på underrättelsen fungerar som en motvikt till att samarbeten inte expanderar.⁷¹

3. Metod

3.1 Metod

Den valda metoden till denna uppsats är en kvalitativ textanalys vilket betyder att noggrann läsning av text genomförs där det viktigaste av textens delar och helhet lyfts fram.⁷² Det kommer även förekomma inslag av kvantitativa metoder vilket är när saker kan uttryckas och undersökas i siffror.⁷³ Detta kommer att synas i uppsatsen med en tabell som visar förändringar över tid under de fyra valda nedslagen. Denna tabell visar antalet rapporter och meddelanden som handlar om Finland under nedslagen. Tabellen visar även antalet rapporter eller meddelanden som visar spår av underrättelsesamarbete under dessa nedslag.

Arbetsprocessen i sig består av närläsning av varje rapport och meddelande från en period i taget, där rapporternas innehåll granskas för att identifiera mönster och inriktningar under perioden. Sedan kommer varje rapport att prövas mot Agrells fyra olika underrättelsekategorier. Där strategisk underrättelse karakteriseras av att underrättelsen är till för att skapa och upprätthålla en kunskapsbas som en grund för analyser och framtidsbedömningar av betydelsefulla förhållanden. Löpande underrättelse karakteriseras av fortlöpande underrättelse fokuserad på övervakning av ett specifikt geografiskt område eller ett pågående händelseförlopp. Varningsunderrättelse karakteriseras av underrättelse som är inriktade på att identifiera hot i förväg eller att engagera sig i allmän krishantering som även omfattar oväntade händelser. Specialundersökningar karakteriseras av utredningsuppgifter som inte ligger inom spannet för de tre tidigare inriktningarna. Denna närläsning av rapporterna görs för att förstå vad som inhämtas och samt vilken typ av Agrells

⁷¹ Ibid. S. 207–208.

⁷² Peter Esaiasson, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud. *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3. uppl. Stockholm. Wolters Kluwer. 2007. S. 237.

⁷³ Ibid. S. 223.

underrättelsekategorier perioderna innehåller, samt för att se om de förändras under krigets gång.

Det sker även närläsning av rapporterna för att hitta spår av underrättelsesamarbete. Dessa spår är rapporter som i klarhet nämner att de är från finsk militär eller underrättelsetjänst eller överlämnas av agenten E, eller rapporter som benämns komma från "utländsk militär källa". Dessa bedöms komma från finska militär eller underrättelsetjänst då det diskuterar finska angelägenheter, sovjetiska trupper vid den finska fronten eller är översatta från finska. Rapporterna om underrättelseverksamhet används sedan som källmaterial i undersökningen för att förstå underrättelsesamarbetet, samt med hjälp av Hermans tankar om underrättelsesamarbete.

3.2 Val av källmaterial & källkritik

3.2.1 Val av källmaterial

Det valda källmaterialet har hämtats från C-byråns arkiv på krigsarkivet i Arninge. C-byråns rapporter och meddelanden vidarebefordras till försvarsstabens underrättelseavdelning och är totalt över 6200 stycken. Denna uppsats kommer bara fokusera på de från Finland eller som handlar om Finland under de valda nedslagen vilket omfattar 241 rapporter. Rapporterna varierar i längd från korta meddelanden på enstaka meningar till rapporter på flera sidor.

Dessa meddelanden och rapporter är välformulerade och maskinskrivna. I enstaka fall är de handskrivna med då bifogas de oftast med en maskinskriven kopia. Detta gör att rapporterna är lättlästa och förståeliga, det anges även datum när de skickades och när det togs emot. Till vissa av dessa rapporter förekommer även bilagor som skisser, kartor och dokument. Bilagorna består av till exempel militära manualer och dokument på ryska eller finska som ska eller har översatts. Dock förekommer inte alltid dessa bilagor i arkivet men då finns det en beskrivning i rapporten där det står vad de innehöll.

3.2.2 Källkritik

Källmaterialet kan testas genom att applicera de källkritiska begreppen; oberoende, tendens, tidssamband.⁷⁴ Det kan även problematiseras med gallringar och att undersöka underrättelsetjänster.⁷⁵

Tendens. Finns det någon vinkling i källmaterialet? Detta är en intressant frågeställning då rapporterna ska vara statliga hemliga arbetsdokument och då förhoppningsvis undvika att innehålla personliga åsikter eller värderingar. Men Maj Wechselmann diskuterar i sin bok *de bruna förbindelserna* att C-byrån hade kopplingar och var välsinnade till nazisterna.⁷⁶ Detta kan i så fall vara en möjlig tendens i källmaterialet.

Oberoende. Rapporterna är till stor del oberoende då de är skrivna av personer på plats i Finland. Detta höjer trovärdigheten på källorna då det inte behöver förlita sig på andra källor.

Tidssamband. Rapporterna har god trovärdighet för den tiden då de är skrivna i realtid för händelserna och handlar om utvecklingen i Finland. Allt görs av en underrättelsetjänst som vill ha ett ständigt informationsflöde om vad som händer.

Den svåraste källkritiska utmaningen jag stött på är det Svensson nämner att underrättelsetjänster i sin natur vill vara och förbli hemliga, vilket försvårar för alla som vill få en hel och rättvis bild av en underrättelseorganisation. Underrättelsetjänster kan genomföra rensningar i sina dokument om källor för att dölja och skydda sina informationsgivare. Detta kan synas i materialet om det svensk-finska underrättelsesamarbetet då det i början av andra världskriget benämns information från finsk militära underrättelsetjänst i tydlighet att det kommer från den finska underrättelsetjänsten. Senare benämns rapporterna som bedöms komma från finsk underrättelsetjänst eller deras militär med att komma från "utländsk militär källa". Dessa rapporter bedöms komma från finsk underrättelsetjänst eller militär då de innehöll information om angelägenheter i Finland eller var översatta från finska.

⁷⁴ Torsten, Thurén och Jack Werner. *Källkritik*. 4.uppl. Stockholm. Liber. 2019. S. 12.

⁷⁵ Svensson. 1999. S. 71–73.

⁷⁶ Maj Wechselmann och Stefan Lindgren. *De bruna förbindelserna*. Stockholm. Ordfront. 1995. S. 122–129, 284.

Det kan även ha skett gallringar i arkiven i syfte att skydda källor och politiska viljor inför framtida diskussioner, vilket forskaren Svensson nämner.⁷⁷ Exempelvis skedde en gallring under C-byråns avveckling 1946 och överlämningen av deras arkiv till krigsarkivet. Då förstördes dokument som namngav vilka C-byrån hade varit i kontakt med i och utanför landet.⁷⁸ Om det under undersökningen upptäckts spår av gallringar kan även det vara ett resultat i sig.

4. Undersökning

4.1 C-byråns underrättelseinhämtning i Finland

Tabell 1: Antalet rapporter och meddelande om och från Finland under de fyra nedslagen. Även antalet rapporter som visar spår av underrättelsesamarbete.

Perioderna	Antalet rapporter och meddelande om och från Finland.	Antalet rapporter som visar spår av underrättelsesamarbete. (Rapporter som benämns komma från "utländsk militär källa"). Rapporter och meddelanden från underrättelsesarbetet procentuellt av det totala rapporter och meddelande för perioden "%".
Period 1 vinterkriget	42	16 "38 procent"
Period 2 freden mellan vinterkriget och fortsättningskriget	14	1, (2) "21 procent"
Period 3 fortsättningskriget	12	1, (1) "16 procent"
Period 4 Lapplandskriget	173	3 "1,7 procent"

Källa: Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter. Volym. 1, 1 A, 2, 7, 8, 21, 22, 23. År 1940-1944.

⁷⁷ Svensson. 1999. S. 71–74.

⁷⁸ Ibid. S. 69.

4.1.1 Period 1 vinterkriget

Under denna period under vinterkriget var det 42 meddelanden och rapporter som handlar om Finland eller kommer därifrån. Dessa kan delas in i grupper som diskuterar Finlands politiska läge och sovjetiska stridskrafter.⁷⁹

Finlands politiska läge var ett återkommande ämne bland rapporterna. Information om vilka som ingår i finska fredsdelegationen och deras avresa till Moskva dokumenteras. Information inhämtas via samtal med personer högt upp i den finska ledningen eller personer som känner till dem.⁸⁰ En rapport nämner en väns samtal med finska ministern Georg Gripenberg. Gripenberg ska ha sagt att han tvekade på stöd från England och att aktionen mot Finland var en tysk-rysk plan att via Skandinavien gå till angrepp mot England. Han tvekade även på att freden bara skulle vara temporär och fungera som ett andrum för att skapa ett bättre utgångsläge för ett anfall mot Norden.⁸¹ En finsk källa informerade även om fredsförhandlingen och att finländarna förväntade sig att ryssarna skulle kräva anspråk på Sordavala, Viborg och Hangö. Källan ansåg att Finland var tvungen att göra uppoffringar för ett tryggare Norden, speciellt då de inte kunde förlita sig på Englands möjliga stöd till Finland.⁸² Från ett samtal med kabinetssekreteraren nämndes det att de förväntade sig att Sovjetunionen skulle göra anspråk till Peter den stores gräns så avträde av Viborg och Sordavala. Han nämnde även att chansen för en fredlig lösning var stor och att avträden av Hangö hade länderna redan kommit överens om under förhandlingarna. Han informerade även att en rysk-finsk allians inte längre var med i förhandlingen, och han bedömde att Finland skulle vara okej med att ingå i förbund med Sverige för att trygga freden.⁸³

Från samtal med finska majoren Walden noterades hans syn på Finlands situation. Han kommenterade att det svenska stödet skulle bli problematiskt genom Finlands förhållande med Tyskland. Walden räknade med att kriget kunde bli långvarigt och frågade vad skulle hända om Tyskland ställde ultimatum på att Sverige skulle avsluta

⁷⁹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1 och 1 A. År 1940.

⁸⁰ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1 och 1 A. År 1940.

⁸¹ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1. År 1940. Rapport nr. 63.

⁸² (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1. År 1940. Rapport nr. 62.

⁸³ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1 A. År 1940. Rapport nr. 68.

sitt stöd till Finland. Han kommenterade även att den finska militären kunde stå emot den sovjetiska militären, vilket han hade varit orolig för i krigets början. De två snabbt pågående befästningsarbetena av försvarslinjer ökade även hans trygghetskänsla.⁸⁴

Stödet till Finland och Finlands tankar kring det inhämtas fortgående. Finlands ledning bedömde att Sverige och västmakernas stöd skulle hålla sig inom Nationernas förbunds linjer. Enligt en rapport ville England skicka trupper till Finland men inga förberedelser har synts till, och ett brittiskt befäl sa att deras stöd behövdes hållas hemligt då det var i Englands intresse att Finland skulle vinna kriget. Det skulle i sin tur bidra till Sovjetunionens upplösning genom att ett utmattningskrig bedrevs. Även Frankrikes vilja till stöd dokumenterades med att de ville ge jaktplan och stöd av bergsinfanteri men att dessa planer hade skjutits upp på grund av fredsförhandlingarna.⁸⁵

Om de sovjetiska stridskrafterna rapporterades en del. När svenska officerare besökte finska högkvarteret fick officerarna delvis ta del av fem hemliga finska böcker om sovjetiskt taktisk handledning, efter att officerarna hade efterfrågat information om sovjetiska truppers taktiska uppträdande. De finska officerarna efterfrågade information från Sverige om erfarenheter om strid mot stridsvagnar, speciellt angående fällor på is.⁸⁶ Finska högkvarterets utrikesbyrå gav även en sammanställning av sovjetiska styrkeförhållande där det framgår var deras förband var placerade, antal och vapenslag både inom flygvapnet och armén. Det finska högkvarteret gav även information om sovjetiska flygvapnets flygbränsle där det stod att det kom från USA, var det tillverkades i Sovjetunionen och andelen oktän i bränslet, vilket även nämndes i en annan rapport. Finska underrättelseavdelningen på högkvarteret gav även en sammanställning om de sovjetiska baserna i Estland.⁸⁷

En källa som benämns som "E" försåg C-byrå även med en finsk sammanställning om sovjetiska stridskrafter på den finska fronten och en sammanställning över sovjetiska befälhavare vid fronten.⁸⁸ E gav även C-byrå ett frågeformulär från den

⁸⁴ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1. År 1940. Rapport nr. 4.

⁸⁵ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1. År 1940. Rapport nr. 3, 11 och 39.

⁸⁶ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1. År 1940. Rapport nr. 8.

⁸⁷ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1. År 1940. Rapport nr. 6, 5 och Volym. 1 A. År 1940. Rapport nr. 46.

⁸⁸ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1 A. År 1940. Rapport nr. 42 och 43.

finska underrättelseavdelningen. Detta sammanställdes till en rapport som innehåller frågorna och med de svenska svaren. Det som diskuterades var sovjetiska flygplatser i Estland, brandbomber, antalet sovjetiska trupper i Estland och deras utbildning och rörelser.⁸⁹

Vilken typ av underrättelse var det?

Under vinterkriget passar dess underrättelse bäst in på begreppet strategisk underrättelse. Då målet bedöms vara att samla in information till en kunskapsbas och skapa en grund för att analysera och göra framtidsbedömningar av betydelsefulla förhållanden. Det som inhämtades handlade om Finlands situation i fredsförhandlingarna och andra länders stöd till Finland. Denna information kunde samlas för att skapa en kunskapsbas för att analysera och ge framtidsbedömningar om Finlands framtid och utvecklingen i Norden. Sveriges ledare kunde då få mer förståelse för vad länder som England och Frankrike tänkte kring att ge stöd eller ej.

Information samlades även in om sovjetisk krigföring och trupper för att öka den svenska kunskapsbasen om sovjetisk krigföring. Denna information kom från finska högkvarteret och deras underrättelseavdelning. Här skedde en delning av kunskap om vad länderna visste om sovjetisk krigföring och trupper, då länderna lämnade varandra frågeformulär och informerade varandra om vad länderna skulle vilja veta mer om.

4.1.2 Period 2 freden mellan vinterkriget och fortsättningskriget

Under denna period då det var fred mellan vinterkriget och fortsättningskriget finns det 14 rapporter och meddelanden från Finland och där en av dem var från riksgränsen men handlar om Finland. Det som inhämtas i Finland under denna freden kan grupperas in i fyra grupper; information om nickelgruvor, tyska militära rörelser, vägförbindelser, militärattachéer och konsulatpersonals rörelser.⁹⁰

Många av rapporterna handlade om nickelgruvorna i norra Finland. Sovjetunionen genomförde förhandlingar med Finland om att Finland skulle betala skadestånd till

⁸⁹ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1. År 1940. Rapport nr. 58.

⁹⁰ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 2. År 1941.

Sovjetunionen för skador på Karelska näset och nickelgruvorna. Andra rapporter beskrev förändringar då malmen från gruvorna transporterades till Kirkenes och sedan Tyskland, eller om de transporterades till Sovjetunionen. Dessutom beskrivs gruvorna och deras närliggande samhällen.⁹¹

Det dokumenterades mycket om den tyska militären i norra Finland, exempelvis deras rörelser och förstärkningar i norra Finland, deras förråd, samt deras rekognosering av vägar, terräng och förläggingsplatser inför eventuella sovjetiska åtgärder mot nickelgruvor och Petsamoområdet.⁹²

Vägförbindelser var något som en del rapporter avhandlar. Där nämndes vägförbindelsen mellan Skibotn vid norska kusten och Karesuando vid den svensk-finska gränsen och mot Slilastupa i norra Finland nära den sovjetiska gränsen, om att den var körbar och framställd av Tyskland. Det diskuterades även om byggandet av vägförbindelser till Kautokeino i Nordnorge. Om dessa vägar beskrevs deras bredd, körbarhet, broar, om tunga fordon kan köra på dem och utbyggnader på dem.⁹³

Militärattachéer och konsultpersonals rörelse i norra Finland och runt Petsamo diskuteras även i några rapporter. Det sovjetiska konsulatet i Petsamo expanderade och de ville skapa ett konsulat i Rovaniemi, men detta avslogs av den finska regeringen. Konsulatet i Petsamo intresserade sig av tyskarna i området och konsulatpersonalen genomförde besök till Rovaniemi. Det dokumenterades även att en brittisk militärattaché besökte Kittilä i norra Finland.⁹⁴

Utöver dessa rapporter förekommer det även två rapporter som benämndes komma från "utländsk militära källa". Dessa rapporter diskuterar om sovjetiska järnvägar nära Finland upp till Karelska näset och det sovjetiska förhållandet till Finland och området mot finska gränsen.⁹⁵

⁹¹ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 2. År 1941.

⁹² (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 2. År 1941.

⁹³ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 2. År 1941. Rapport nr. 620, 666 och 693.

⁹⁴ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 2. År 1941. Rapport nr. 694, 670, 666 och 573.

⁹⁵ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 2. År 1941. Rapport nr. 681 och 698.

Vilken typ av underrättelse var det?

Denna periodens typ av underrättelse passar bäst in på begreppet löpande underrättelse då det sker en löpande övervakning av ett specifikt geografiskt område eller ett pågående händelseförlopp. Området som underrättelserna var inriktade på Norra Finland, specifikt Petsamo, Rovaniemi och vägförbindelser till Norge. Inom detta område bevakades tyska militära rörelser. Även händelseförloppet med gruvorna och militärattachen och konsultens aktiviteter.⁹⁶

Dock särskiljer sig en rapport från informationgivaren E, som informerade om det finska högkvarterets militärpolitiska syn på Tysklands framtida agerande mot västmakterna i Europa.⁹⁷ Denna information kan bedömas vara av högre vikt då den inte var knuten till ett geografiskt område eller händelseförlopp som löpande underrättelse, utan var mycket mer omfattande. Denna information från ett annat lands militära högkvarter om stormakten Tysklands agerande i Europa kan vara av strategisk betydelse då den gav en grund för analyser och framtidsbedömningar av betydelsefulla förhållanden, vilket är en del av strategisk underrättelse.

4.1.3. Period 3 fortsättningskriget

Under denna period under fortsättningskriget finns det 12 rapporter och meddelanden om eller från Finland. Det som inhämtades under fortsättningskriget var till mesta del kopplat till den tyska militära närvaron i Finland och specifikt i norra Finland, samt längst den svensk-finska gränsen upp till Norge.⁹⁸ Två rapporter avviker från detta tema där en rapport diskuterade att en "utländsk militär källa" meddelade om finska förluster under det senaste året. Den andra avvikande rapporten var en handbok som översatts från finska som handlade om den Röda armens pansarvagnar.⁹⁹

Som sagt diskuterade nästan alla rapporter den tyska militära närvaron i Finland. Dessa rapporter nämnde dels de tyska styrkornas förflyttningar via tåg och vägar. I rapporterna meddelades det även att vissa av rapporterna kom från fast ombud i

⁹⁶ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 2. År 1941.

⁹⁷ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 2. År 1941. Rapport nr. 564.

⁹⁸ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 7 och 8. År 1942.

⁹⁹ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 7. År 1942. Rapport nr. 6 och 756.

exempelvis Kauliranta, Torneå och finska Karesuando. Dessa ombud var ofta placerade nära järnvägar och rapporterade om tyska förflyttningar. De rapporterade även om utbyggnader och planer för nya vägbyggen i norra Finland. Det förekom en skiss över vägförbindelsen mellan Petsamo vid ishavet till Rovaniemi och på den dokumenterades avstånd, broar med bred storlek, flygplatser, städer, förråd, truppers ansamlingar och baracker.¹⁰⁰

Kuusamo vid den sovjetiska gränsen nämndes som platsen där den tyska huvudstaben för tyska 18:e armékåren var placerad med general von Böhme som chef. Där skulle även den tyska 7:e bergsdivisionen och troligtvis den 5:e bergsdivisionen befinna sig. Även ss-förband, fältlasarett och pionjärsoldater bedöms befinna sig där. Medan det i Rovaniemi meddelades att under maj och juni hade det varit en anmärkningsvärd ökning av passerande tyska trupper genom Rovaniemi, men att takten hade avtagit under sista veckan i juni och början av juli. I området väster om Rovaniemi mot svenska gränsen nämndes det att inga synliga förändringar mer än att det fanns ett mindre antal soldater kvar i området samt kvarvarande förråd och baracker. Enligt källan fanns det inget skäl att anta om ökade tyska aktiviteter mot den svenska gränsen. En rapport nämnde dock att de hade information från en tysk officerare om att en tysk offensiv skulle ske mot Murmansk före juli månads slut.¹⁰¹

Tyskarnas byggnationer av flygplatser dokumenterades flera gånger i dessa rapporter. En flygplats som byggdes vid Lieksa, i mitten av östra Finland. En annan färdigställdes på Karelska näset och rykten fanns om en som skulle byggas i norra Finland. En ytterligare nära Torneå som hade byggts ut och hade ett 20-tal tyska flygplan. I Torneå bredvid järnvägsstationen dokumenterades även skapandet av huvudförrådet för tyskarna i norra Finland. Det förekommer även en skiss över områdets byggnader, förråd, skyttegravar och bunkrar. Även rekognoscering av framtida flygplatser förekom som vid längst svensk-finska gränsen, men där hade byggnationerna inte påbörjats. Luftvärnens positioner i norra Finland dokumenterades också.¹⁰²

¹⁰⁰ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 7 och 8. År 1942.

¹⁰¹ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 7 och 8. År 1942.

¹⁰² (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 7. År 1942. Rapport nr. 45, 54. Och Volym. 8. År 1942. Rapport nr. 90, 752.

Vilken typ av underrättelse var det?

Denna periodens typ av underrättelseinhämtning kan tolkas på lite olika sätt med hjälp av Agrells tankar om underrättelseinhämtning på en tidshorisont. De två mest passande är löpande underrättelse och varningsunderrättelse.

Med löpande underrättelse betonas denna period då ett speciellt geografiskt område bevakades löpande och händelseförloppet med Tysklands agerande i norra Finland var huvudfokuset. Om tyskarna inhämtades deras rörelser, aktivitet, antal och positioner. Detta kan dock spilla över på beskrivningen av varningsunderrättelse då Sverige försökte identifiera hot i förväg om de tyska trupperna skulle utgöra någon aktion mot svenska gränsen. Detta då tyska militära aktiviteter dokumenterades, specifikt vid och mot den svenska gränsen. Deras militära förflyttningar antecknades av fasta ombud, liksom om de byggde vägar eller flygplatser nära gränsen. Det bästa exemplet på varningsunderrättelse gäller rapporten som avser området väster om Rovaniemi mot den svenska gränsen, där inga synliga förändringar rapporterades mer än att det fanns ett mindre antal soldater kvar i området och kvarvarande förråd och baracker. Enligt källan fanns inte några skäl att anta att det skulle ske en ökning av tysk aktivitet vid den svenska gränsen.

4.1.4 Period 4 Lapplandskriget

Under denna tidsperiod pågick Lapplandskriget och den mest intensiva perioden med 173 stycken rapporter och meddelanden. Deras innehåll kan delas in i grupperna trafikräkning, tyska trupper och deras reträtt till Norge, samt finska och sovjetiska trupper med deras rörelser.¹⁰³

Trafiken på den finska riksvägen som gick vid den svenska gränsen upp till Norge övervakades och rapporterades det om i stor utsträckning under Lapplandskriget, hela 93 meddelanden handlade om observationer på förbipasserande trafik. Observationerna kom från Keinovuopio, Saarikoski och Naimakka Siikavuopio vid gränsen. Dessa var likformiga och innehåller ofta rapportering från tre stationer per

¹⁰³ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 21, 22 och 23 År 1944.

rapport. I rapporterna beskrevs antalet passerande fordon, fordonstyp, om de var lastade eller inte och riktningen de körde.¹⁰⁴

Det förekommer även cirka 20 rapporter som innehåller observationer från hamnar och trafiken till havs. Observationerna kom från Mariehamn, Åbo hamn och havet runt Åland. I dessa meddelanden noterades det om det låg militära fartyg eller inte i hamnarna eller ifall de hade observerats på havet.¹⁰⁵

Tyska trupper omnämndes i hög grad, där fokus låg på att beskriva deras förflyttningar och reträtten till Norge, även vilka förband de var, deras positioner och deras strider med finska armén. Tyska befästningspositioner kartlades och hur de förflyttade sig alltmer norrut under deras reträtt till Norge. Detta gjorde att många rapporter av typen trafikräkning blev omfattande. I denna rörelse norrut mot Norge noterades även tyska mineringar och sprängningar av broar som de hade lämnat efter sig. Det fanns även en rapport som meddelade att det fanns tyska och finska vapen att testa.¹⁰⁶

När det gäller de sovjetiska förbanden dokumenterades deras positioner, förband och strider med tyska förband. En rapport gick detaljerat in på de sovjetiska förbandens storlek och positioner vid den finsk-sovjetiska gränsen. Rapporten konstaterade att längst upp i norr vid Petsamo låg tyngdpunkten för den sovjetiska grupperingen längs den finsk-sovjetiska gränsen, och där bedömdes det att ett sovjetiskt anfall skulle fortsätta efter de tyska truppernas retirerade till Nordnorge.¹⁰⁷ Det förekom även ett meddelande om att det fanns finska böcker att översätta, exempelvis en rysk ordlista med militära förkortningar och en bok om Röda arméns beväpning. Utgivare till dessa böcker var det finska högkvarterets underrättelseavdelning.¹⁰⁸ Hela undersökningens mest omfattande rapport var en sammanställning av sovjetiskt spionage i Finland under en halvårsperiod. Den nämnde att Finland konstaterade att 139 spioner sändes till Finland under första halvåret 1944. Rapporten gick igenom spionernas utbildning,

¹⁰⁴ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 21. År 1944. Se exempelvis rapport nr. 634 och 604.

¹⁰⁵ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 22. År 1944. Se exempelvis rapport nr. 822 och 917.

¹⁰⁶ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 21, 22 och 23 År 1944.

¹⁰⁷ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 22. År 1944. Rapport nr. 1073.

¹⁰⁸ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 22. År 1944. Rapport nr. 1069.

utrustning, mål, medhjälpare, ålder, etnicitet och hur de kom in i landet. Det förekom även var de olika hade spionerna utbildats samt om personalen på dessa skolor.¹⁰⁹

Om de finska förbanden dokumenterade deras positioner, förband och förflyttningar efter de retirerande tyska förbanden i norra Finland. Den 23 september 1944 bedömde en rapport att strider mellan tyska och finska förband skulle inledas inom kort i norra Finland och beskrevs sedan deras positioner.¹¹⁰ Sedan månadsskiftet från oktober och till periodens slut rapporterades det om strider mellan de tyska och finska trupperna i norra Finland.

Vilken typ av underrättelse var det?

Då flöde av information var som störst under Lapplandskriget jämfört med de andra nedslagen, så kan den tolkas på olika sätt, perioden innehåller många och olika typer av underrättelse. Den stora mängden av trafikräkning längs den finska riksvägen vid svensk-finska gränsen kan både tolkas som löpande underrättelse och varningsunderrättelse. Inom löpande underrättelse där ett specifikt geografiskt område bevakas dagligen följer C-byrån utvecklingen av den tyska reträtten till Norge. Varningsunderrättelse skulle kunna inräkna den stora bevakning som genomfördes på de tyska soldaternas rörelser nära den svenska gränsen.

Under perioden var det till största del norra Finland och specifikt den finska riksvägen vid den svensk-finska gränsen som övervakades. Men det förekom även rapporter från södra Finland och då specifikt Åbo hamn och Åland. Detta visar att underrättelsebehovet inte längre bara fanns för norra Finland. Från Åland och Åbo hamn skickades flera meddelanden om sovjetiska eller tyska fartyg låg i hamnar eller befann sig på havet. Det meddelades även om det inte fanns några fartyg som iaktogs. Detta kan ses som löpande underrättelse som avser ett specifikt geografiskt område och den utveckling som sker rapporteras löpande.

Det finns även information som skulle kunna ses som strategisk underrättelse. Rapporten som beskrev hela den sovjetiska militära uppbyggnaden längs den finska-sovjetiska gränsen kan vara av strategiskt värde för Sverige. Detta kunde ha gett Sverige information om trupper som skulle ha verkat i norra Skandinavien. En

¹⁰⁹ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 23. År 1944. Rapport nr. 1161.

¹¹⁰ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 21. År 1944. Rapport nr. 641.

annan rapport bidrar till den svenska kunskapsbasen om sovjetiska stridstekniker då rapporten informerade om dess militära taktiska uppträdande under vinterkriget och fortsättningskriget.¹¹¹ Till denna kunskapsbas skulle även den finska boken om Röda arméns beväpning bidra.

4.1.5 Sammanfattning av C-byråns underrättelseinhämtning

Under vinterkriget inhämtades underrättelse om Finlands politiska läge med fredsförhandlingar, stödet från andra länder samt information om de sovjetiska stridskrafterna. Så denna periods typ av underrättelse passar bäst in på begreppet strategisk underrättelse då det gav Sverige en kunskapsbas och skapande en grund för att analysera och göra framtidsbedömningar av betydelsefulla förhållanden kring Finlands utveckling. Information om den sovjetiska krigföringen och trupper ökade även den svenska kunskapsbasen om sovjetisk krigföring och trupp. Informationen inhämtades med samtal med personer i den finska ledningen, personer som känner till dem eller så kom information från finska högkvarteret och deras underrättelsetjänst.

Under andra perioden av freden mellan vinterkriget och fortsättningskriget inhämtades underrättelse om nickelgruvor, tyska styrkor och dess rörelser, samt vägförbindelser och militärattachéer. Denna inhämtning var bunden till det geografiska området i norra Finland. Denna periods typ av underrättelse passar bäst in på begreppet löpande underrättelse då det sker en löpande övervakning av ett specifikt geografiskt område (norra Finland) och pågående händelseförlopp som sker där med nickelgruvorna, tyska trupperna, vägförbindelserna och militärattachéer. Informationen inhämtades med personal som befann sig på plats i norra Finland.

Det som inhämtades under fortsättningskriget var till största delen information om tyska militärens närvaro och aktivitet i Finland, och aktivitet i Finland, och specifikt i norra Finland samt en del längst den svensk-finska gränsen upp till Norge. Denna periods typ av underrättelse passar bäst in på löpande underrättelse och varningsunderrättelse. Då speciellt geografiskt område (norra Finland) bevakas löpande och dess händelseförlopp med tyska truppernas agerande i norra Finland var huvudfokus, där deras rörelser, aktivitet, antal och positioner inhämtades. Detta kan

¹¹¹ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 23. År 1944. Rapport nr. 1122.

dock spilla över i varningsunderrättelse då det kan tolkas att Sverige försökte identifiera hot i förväg om de tyska trupperna skulle utgöra någon aktion mot svenska gränsen. Detta då tyska militära aktiviteter dokumenterades, specifikt nära och i områden nära den svenska gränsen. Informationen inhämtades med personal och fasta ombud i norra Finland.

Senare till den sista perioden under Lapplandskriget inhämtades information om militära transporter, tyska trupper och deras reträtt till Norge, samt finska och sovjetiska trupper och deras rörelser. Under denna period var inhämtningen som störst, och mest information inhämtades i norra Finland med fasta ombud och speciellt längs den finska riksvägen vid den svensk-finska gränsen. Men det inhämtades även information från sydvästra delarna av Finland som Åbo och Mariehamn med fasta ombud som rapporterade regelbundet. Denna periods underrättelse kan ses likt som den tredje perioden med både löpande underrättelse och varningsunderrättelse. Då det fortfarande pågår ett löpande underrättelse i norra Finland och vid riksvägen, då ett specifikt geografiskt område och utvecklingen av den tyska reträtten till Norge bevakades dagligen. Men under denna period tillkom även ett till Åbo och Mariehamn som ett specifikt geografiskt område och dess utveckling bevakades. Dock kan bevakningen av den tyska reträtten längs den svenska gränsen även tydas som varningsunderrättelse då Sverige skulle kunna försöka identifiera hot i förväg om de tyska trupperna skulle utgöra någon aktion mot svenska gränsen.

En annan intressant punkt som kommer fram är att ingen av rapporterna eller meddelandena kan tolkas med Agrells fjärde underrättelsekategori specialundersökningar.

4.2 C-byråns underrättelsesamarbetet med finska underrättelsetjänsten

Som visats i första frågan om vad som inhämtades i Finland, kom periodvis information från finska militären och deras underrättelseavdelning. Detta kommer att beskrivas under denna del av uppsatsen. På detta kommer Michael Hermans tankar om underrättelsesamarbete appliceras.

Under den första perioden den första januari 1940 till den 14 mars 1940 pågick vinterkriget till den 13 mars 1941. Denna period markeras med att det finns markant fler rapporter (16 stycken) som kan visa på underrättelsesamarbete, i jämförelse med de andra perioderna. Sju av dessa kom från den finska källan som benämndes som "E", vilket exempelvis skickade finska sammanställningar av sovjetiska stridskrafter och listor av de sovjetiska befälhavare från fronten.¹¹² E informerade även om tyska militära styrkor i Tyskland och lite om sovjetiska flygvapnets resurser i Estland. E försåg även C-byrån med ett frågeformulär från finska underrättelsetjänsten. Detta frågeformulär hade fyllts i med svenska svar och det handlade om Sveriges kunskap om de militära flygbaserna i Estland, sovjetiska brandbomber och sovjetiska trupper i Estland.¹¹³ Att E överlämnade så mycket finsk militär kännedom om Sovjetunionen, Tyskland och ett specifikt frågeformulär från finska underrättelsetjänsten antyder att E antingen var en finsk officerare eller jobbade för den finska underrättelsetjänsten.

En del av rapporterna var från då svenska officerarna som besökte det finska högkvarteret. Där efterfrågade officerarna om erfarenheter rörande sovjetiska truppers taktiska uppträdande och fick ta del av fem hemliga böcker om detta. Det noterades även att de finska befälen själva var intresserade av att få ta del av Sveriges erfarenheter rörande strid med stridsvagnar och mer specifikt fällor på isen.¹¹⁴ Finlands underrättelsebehov skrivs även ner i en rapport om finsk sammanställning om sovjetiskt flygbränsle som gavs till C-byrån, där det stod att de gärna mottog mer information om detta från Sverige.¹¹⁵

Bland de övriga nio rapporterna handlade en rapport med översatta bifogade dokument om sovjetiska baser och trupper i Estland, som var en sammanfattning från finska högkvarterets underrättelseavdelning. Den finska underrättelseavdelningen överlämnade även deras sammansättning om sovjetiska infanteriförband. En annan rapport var en sammanställning av sovjetiska trupper i Riga från Finlands militärattaché. En ytterligare finsk sammanställning om sovjetiska styrkeförhållanden

¹¹² (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1 A. År 1940. Se exempelvis rapport nr. 36 och 37.

¹¹³ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1 och 1 A. År 1940.

¹¹⁴ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1. Rapport nr. 8.

¹¹⁵ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1. År 1940. Rapport nr. 5.

kom från det finska högkvarterets utrikesbyrå.¹¹⁶ Från finska högkvarteret kom det även ett frågeformulär där militär information i Estland efterfrågas, detta var inte samma frågor som E överlämnade. Dokumentet markerades även som det “första frågeformuläret” vilket kan tyda på att fler kunde förekomma senare.¹¹⁷

Senare under fredsperioden efter vinterkriget fanns det bara en rapport som visade underrättelsesarbetet. Den rapporten kom från källan E som gav sin sammanfattning av hur det finska högkvarteret och vissa ledande kretsar såg på det militärpolitiska läget som landet befann sig i.¹¹⁸ Dock förekom även två övriga rapporter som benämndes komma från “utländsk militära källor”. Dessa rapporter diskuterade sovjetiska järnvägar nära Finland, förändringar i den sovjetiska militären och Sovjetunionens förhållande till Finland. Dessa källor kan vara finska, sovjetiska eller vara från andra länder. Men att båda av dem var inriktade på den finska fronten och dess förhållande, ökar chansen att dessa kan vara av finsk härkomst.¹¹⁹ Varför de då skulle definieras som “utländsk militära källor” och inte “finska militära källor” kan förklaras av det rådande geopolitiska läget, och tolkas tillsammans med tidigare forskaren Svenssons kommentar om att samarbetet fortsätter även under fortsättningskriget men att de måste vara mer diskret.¹²⁰

Under fortsättningskriget var det bara en rapport som visade spår av underrättelsesarbete. Det var en handbok om den Röda armens pansarvagnar som var översatt från finska. Denna handbok beskrev erfarenheter av den Röda arméns pansar och användning vid finska fronten under vinterkriget och 1941 till 1942.¹²¹

Det förekom även en rapport med information från en “utländsk militär källa” som skulle kunna härstamma från finska militären, då den informerade om antalet finska förluster under första halvåret 1942.¹²²

¹¹⁶ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1 och 1 A. År 1940.

¹¹⁷ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1. År 1940. Rapport nr. 15.

¹¹⁸ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 2. År 1941. Rapport nr. 564.

¹¹⁹ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 2. År 1941. Rapport nr. 698, 681 och 681a.

¹²⁰ Svensson. 1999. S. 109.

¹²¹ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 7. År 1942. Rapport nr. 6.

¹²² (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 7. År 1942. Rapport nr. 756.

Under denna period fanns det tre rapporter som visade tecken på underrättelsesarbetet. I den första rapporten skrev de att de hade en bok om sovjetiska ordlistor med militära förkortningar och en bok om Röda arméns beväpning och båda var utgivna av finska högkvarterets underrättelseavdelning.¹²³ Den andra rapporten var ett översatt finskt dokument och handlade om infanteriet i Röda arméns fältregementen.¹²⁴ Den tredje rapporten var en sammanställning av sovjetiskt spionage i Finland under en halvårsperiod.¹²⁵

4.2.1 Hur kan samarbetets tolkas

Herman nämner att underrättelsesamarbete mellan länder ofta har rötter i historiska band och kopplingar mellan länderna och nämner de anglosaxiska länderna som USA och England som bra exempel. I detta fall har Sverige och Finland en lång och omfattande historisk relation. Denna relation omfattar även ett militärt perspektiv som lever kvar än idag med Sveriges och Finlands gemensamma Nato ansökan. Till detta tillkommer även militära kopplingar då personliga kontakter skapades under finska inbördeskriget mellan svenska och finska officerare, där officerare som framtida finska marsken Mannerheim och framtida C-byråns chef Carl Petersen träffades för första gången. Dessa personliga kopplingar och ländernas historiska kopplingar skapade en bra grogrund för att ett underrättelsesamarbete kunde växa fram.

Denna goda grogrund gynnar underrättelsesamarbetet under Vinterkriget då samarbetet var som störst och tydligast under denna tid samt det bästa exemplet då mer än en tredjedel av all underrättelse som inhämtades i Finland kom från underrättelsesamarbetet. Några bra exempel på det var de två frågeformulär som kom från finska underrättelsetjänsten. Under vinterkriget gjorde svenska officerare även besök på finska högkvarteret och fick där ta del av fem hemliga böcker om erfarenhet av sovjetiska truppers taktiska uppträdanden efter att ha efterfrågat det. De finska befälen nämnde på detta besök att de gärna tog emot svensk information om lärdomar om strid mot stridsvagnar. Vid ett senare tillfälle efterfrågas de finska officerarna även om information om sovjetiskt flygbränsle. Frågeformulären och att både ländernas officerare gav underrättelse till varandra och nämnde vidare underrättelseinformation

¹²³ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 22. År 1944. Rapport nr. 1069.

¹²⁴ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 22. År 1944. Rapport nr. 1090.

¹²⁵ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 23. År 1944. Rapport nr. 1161.

de gärna skulle vilja ha av det andra landet kan förklaras med Hermanas grundanledning till underrättelsesamarbete "*quid pro quo*" något mot något. Båda länder bytte information mot information och nämnde deras underrättelsebehov.

Länderna kunde på så sätt använda samarbetet som ett tillvägagångssätt att få tag på underrättelse de var i behov av eller hade svårigheter att få tag på själva. Under vinterkriget kunde Sverige på detta sätt få tag på underrättelse om aktiva krigserfarenheter, om hur sovjetiska trupper krigade och deras taktik. Medan finska underrättelsetjänsten fick ta del av svensk kunskap om militära angelägenheter i Estland och frågade om kunskap rörande strid med stridsvagn och om sovjetiskt flygbränsle. Herman kommenterar att motivet för samarbete är för att länders underrättelsebehov inte kan fyllas av den egna underrättelsetjänsten eller att den har svårigheter att få tag på information vilket ett annat lands underrättelsetjänst lättare kan få tag på. I detta fall hade Finland lättare att inhämta kunskap och underrättelse om Sovjetunionen stridskrafter och stridskonst då landet stred mot dem och var geografiskt närmare.

Efter vinterkriget ändras denna "*quid pro quo*" något mot något, då denna dialog och finska nämnda underrättelsebehovet försvinner ur källmaterialet. Dock fortsatte C-byrån ges underrättelse från finsk militär eller underrättelsetjänst men i markant mindre utsträckning och mer diskret tills Lapplandskriget. Under Lapplandskriget återkom tydligheten om att information kom från finska underrättelsetjänsten. C-byrån försågs med information om Sovjetunionen och dess stridskrafter under hela andra världskriget.

Denna minskning på underrättelsesamarbetet som uppstod efter vinterkriget till att under freden och fortsättningskriget stod underrättelsesamarbete för cirka 20 procent av de som inhämtades i Finland. Detta kan förstås med Hermans nämnda faror med underrättelsesamarbete. Herman betonar att säkerheten och skyddet på underrättelsen fungerar som en motvikt till att samarbete inte expanderar då det finns en rädsla att informationen läcks vidare. Herman lyfter även punkten med underrättelsesamarbete där den egna underrättelsetjänstens underrättelse är mer trovärdigt än andra länders underrättelse. Från källmaterialet går det inte att utläsa om C-byrån tyckte att underrättelsen från finsk underrättelsetjänst var pålitlig eller inte, då detta inte kommenterades och C-byrån inte stod för analyserandet av informationen utan skickade informationen vidare.

I rapporterna syns att det infördes ett skydd för finska underrättelse och att det ändras över tid. Under vinterkriget skrevs underrättelsens ursprung ut i klarhet komma från finska underrättelsetjänsten. Senare under fredsperioden och fortsättningskriget finns det många rapporter som beskriver ursprunget som från "utländsk militär källa". Men dessa rapporter antyds vara av finskt militär ursprung då de diskuterade angelägenheter i Finland eller den sovjetiska militären vid den finska fronten eller översatt från finska. Senare under Lapplandskriget återkom beskrivandet av rapporternas ursprung i klartext då den finska högkvarterets underrättelseavdelning nämndes igen. Att rapporterna och spåret av underrättelsesamarbetet var mindre och användandet av källbeskrivandet som "utländsk militär källa" börjar under freden och var som störst under fortsättningskriget går hand i hand med att under denna tid närmade sig Finland Tyskland vilket problematiserade underrättelsesamarbetet. Med stöd av forskaren Svenssons kommentar om att samarbetet fortsatte även under fortsättningskriget men med behovet att det måste vara mer diskret. Att under denna period skriva "utländsk militär källa" visar denna fortsättning och diskrethet. Flera tidigare forskare förstärker detta med att kommentera att samarbetet under fortsättningskriget var problematiskt givet Finlands förhållande till Tyskland. Det kan även förklaras med Hermans tanke om att säkerheten och skyddet på information fungerar som en motvikt till att samarbete inte expanderar. Så efter vinterkriget blev underrättelsesamarbetet betydligt mindre och mer diskret, då rädsla för att information skulle läckas till Tyskland eller västmakter. Under Lapplandskriget då Finland krigade mot tyskarna avtog dock denna rädsla och motvikt och därmed avtog samarbetets behov av diskretion.

Under Lapplandskriget finns det två punkter som kan diskuteras med Herman tankar och det är Operation Stella Polaris och sovjetiskt spionage. Den förstnämnda om Operation Stella Polaris vilket inte nämns någonstans i källmaterialet trots storleken på operationen och att C-byrån var delaktiga från den svenska sidan. Detta kan tydas med Hersman tankar om skydd för underrättelsesamarbetet då detta var en stor underrättelsesamarbetspunkt att det då kan ha gått bort ur C-byrån arkiv. Men information om operationen och C-byråns delaktighet spreds ändå. Tidigare forskare som Rune Svensson har dock nämnt att de har skett gallringar i materialet för

källskydd och politiska viljor inför framtida diskussioner. Den andra punkten är den största rapporten vilket kommer från Lapplandskriget och var en sammanställning av sovjetiskt spionage i Finland vilket kunde ha haft stort värde och agerat som kunskapsbank för Sveriges verksamhet mot sovjetiskt spionage i Sverige. Detta stöds även av Hermans som nämner att underrättelsesamarbete har stora fördelar för ländernas kontrapionage.

5. Slutsatser och resultatdiskussion

5.1 Slutsatser inom underrättelseinhämtningen

Under vinterkriget inhämtades underrättelse om Finlands politiska läge med fredsförhandlingar, stödet från andra länder och information om sovjetiska stridskrafter. Denna periodens typ av underrättelse passar bäst in på begreppet strategisk underrättelse då det gav Sverige en kunskapsbas med information som grund för att analysera och göra framtidsbedömningar av betydelsefulla förhållanden kring Finlands utveckling och en utökad kunskapsbas om sovjetiska stridskrafter.

Under fredsperioden mellan vinterkriget och fortsättningskriget inhämtade C-byrån underrättelse i norra Finland om nickelgruvor, tyska militära trupper och deras rörelser, även information om vägförbindelser och militärattachéer. Denna typ av underrättelse passar bäst in på begreppet löpande underrättelse. Detta då det sker en löpande övervakning av ett specifikt geografiskt område vilket i detta fall var norra Finland och det pågående händelseförloppet.

Under fortsättningskriget inhämtades underrättelse om den tyska militärens närvaro och verksamhet i Finland och specifikt i norra Finland samt utmed finska riksvägen vid den svensk-finska gränsen upp till Norge. Denna underrättelse passar bäst in på löpande underrättelse och varningsunderrättelse då ett geografiskt område och dess händelseförlopp bevakas och de kan även tolkas som att Sverige försöker identifiera hot i förväg om de tyska trupperna skulle utgöra någon aktion mot svenska gränsen.

Under Lapplandskriget inhämtades underrättelse om militära transporter, tyska trupper och deras reträtt till Norge, samt finska och sovjetiska trupper och deras

rörelser. De flesta rapporterna kommer från norra Finland och längs den finska riksvägen vid den svensk-finska gränsen men det inhämtades även underrättelse från sydvästra delarna av Finland som Åbo och Mariehamn. Underrättelsen som inhämtades kan både ses som löpande underrättelse och varningsunderrättelse likt de under fortsättningskriget med fortsatt bevakning på händelseförloppet i norra Finland och specifikt vid den svensk-finska gränsen. Men under den perioden tillkom det ytterligare ett bevakningsområde i Finland genom ombud i sydvästra Finland som Åbo och Mariehamn.

Dessa fyra nedslag visar att både det C-byrån inhämtar liksom inhämtningsmetoden utvecklas och förändras i Finland under krigets gång. Inhämtningen var som störst under Lapplandskriget och näst störst under vinterkriget medan den var markant mindre under freden mellan krigen och under fortsättningskriget. Från början inhämtades underrättelse kring Finlands politiska situation för att sedan övergå till inhämtningen om händelseutvecklingen i norra Finland och vid den svensk-finska gränsen. Sedan expanderas det även till att inkludera sydvästra Finland med Åbo och Mariehamn.

Underrättelsenkategorin ändras under krigets gång. Under vinterkriget består underrättelsen till mestadels av strategisk underrättelse som gäller Finlands geopolitiska utveckling. Sedan under freden består underrättelsen huvudsakligen av löpande underrättelse där utvecklingen i norra Finland bevakas. Löpande underrättelse fortsätter även under fortsättningskriget, men de kan då även tolkas in att vara varningsunderrättelse, då de utöver norra Finland handlar om underrättelsen inriktad på militära aktiviteter vid och nära den svensk-finska gränsen. Denna mix av löpande underrättelse och varningsunderrättelse fortsätter även under lapplandskriget. Under alla dessa nedslag går det inte att utläsa någon typ av underrättelse som passar in på Agrells fjärde underrättelseskategori specialundersökningar.

5.2 Slutsatser inom underrättelsesamarbetet

Herman nämner att underrättelsesamarbeten ofta har en grund i ländernas relationer och kopplingar. Det hade just Sverige och Finland genom en lång och omfattande historia, där svenska officerare deltog i det finska inbördeskriget där personliga kontakter mellan framtida höga militära befäl och underrättelsepersonal skapades.

Ländernas historiska anknytning och de personliga kontakterna blev en god grogrund för underrättelsesamarbetet under andra världskriget.

Denna grogrund gynnade underrättelsesamarbetet i början med att underrättelsesamarbetet var som mest omfattande och tydligast under vinterkriget och stod för mer än en tredjedel av informationen som inhämtades i Finland. Under vinterkriget var underrättelsesamarbetet som störst då båda länderna överlämnade underrättelse och tydliggjorde sina underrättelsebehov i form av frågeformulär eller i konversationer. Detta kan förklaras med "*quid pro quo*" något mot något. Detta utbyte och delande av underrättelse blev ett tillvägagångssätt för C-byrån att få tag på underrättelse om aktiva krigserfarenheter kring hur sovjetiska trupper slåss och deras taktik under hela andra världskriget. Efter vinterkriget minskade underrättelsesamarbetet men fortfarande ändå vara ett professionellt tillvägagångssätt för C-byrån att genom Finlands underrättelsetjänst få tag på underrättelse om Sovjetunionens stridskrafter. Detta kan motiveras av Hermans tanke om att ett lands underrättelsebehov inte helt kan fyllas av den egna underrättelseorganisationen.

Underrättelsesamarbetet minskade drastiskt till de andra perioderna. Freden efter vinterkriget och under fortsättningskriget stod underrättelsesamarbetet istället för cirka 21 respektive 16 procent av den totala inhämtande informationen i Finland medan det sedan under Lapplandskriget stod för cirka 2 procent. I samband med minskningen efter vinterkriget tillkom även användandet av att namnge informationsgivare diskret som "utländsk militär källa". Dessa bedöms vara av finskt militärt eller underrättelseursprung då de informerade om finska angelägenheter, sovjetisk militär vid den finska fronten eller var översatta från finska. Detta är i kontrast till vinterkriget då informationens ursprung benämndes i tydlighet vara från den finska underrättelsetjänsten. Men denna tydlighet återkom under Lapplandskriget. Denna minskning och diskretion av samarbetet kan förstås att underrättelsesamarbetet under fortsättningskriget blev problematiskt genom Finlands närmande till Tyskland. Detta understöds med Hermans tankar om säkerhet och skydd runt underrättelse vilket fungerar som en motvikt till att underrättelsesamarbetet expanderar. Så under vinterkriget växte samarbetet, men under fortsättningskriget fungerade rädslan om att informationen kunde spridas vidare till Tyskland respektive västmakterna som en motvikt och samarbetet blev markant mindre och mer diskret. Den information som

ändå kom från finsk militär eller underrättelsetjänst blev mer diskret och skyddades med att den beskrevs komma från "utländsk militär källa". Men sedan när Finland stred mot Tyskland under Lapplandskriget minskade denna motvikt och underrättelsesamarbetets diskretion avtog.

5.3 Resultatdiskussion

Genom undersökningen och med dessa slutsatser så har syftet uppfyllts och frågeställningarna besvarats. Mer förståelse och kunskap kring C-byråns underrättelseinhämtning i Finland har kommit fram. Även kring det svensk-finska underrättelsesamarbetet har information lyfts fram och tolkats med teoretiska begrepp och tankar kring underrättelsesamarbete. Resultaten från dessa forskningsfrågor har bidragit till att fylla kunskapsluckor inom underrättelseinhämtningen och underrättelsesamarbetet med Finland under andra världskriget.

I undersökningen används en kvalitativ textanalys där rapporterna noggrant lästs igenom för att få ut det väsentliga av texten. Denna metod har fungerat väl då den har gett en god inblick om vad varje rapport innehöll och för att sedan kunna se mönster, inriktning och förändringar över tid. I undersökningen används även kvantitativa inslag genom skapandet av en tabell. Tabellen visar tydliga förändringar i mängden information som inhämtades över tid och mängden rapporter som visar spår av underrättelsesamarbete, vilket underbygger och bekräftar undersökningen.

Valet av att välja två olika teoretiska tankeramar har varit fördelaktigt för att anpassa en fungerande teori till rätt fråga och som då har skapat ett fungerande resultat. Agrells indelning med olika typer av underrättelse har fungerat bra som en mall att dela in rapporterna och deras innehåll i. Till detta har metoden av närläsning av rapporter och deras innehåll har fungerat väl för att utläsa vilken typ av underrättelse rapporterna tillhör. Sedan till frågan om underrättelsesamarbetet, där Hermans tankar om underrättelsesamarbete och en förståelse för de omkringliggande utvecklingar under kriget fungerat väl för att förstå samarbetet. En intressant sak som kommer fram under resultatet är att ingen rapport stämde överens med Agrells fjärde underrättelseinriktning av specialundersökningar. Detta kan användas som motivering

till varför denna typ inte ska räknas som en helt egen underrättelseinriktning. Jag håller dock med Agrell att kategorin specialundersökningar som grupp behövs då den kan definiera och gruppera underrättelserapporter som skiljer sig åt från de andra underrättelseinriktningarna.

Som nämnts under källkritiken finns problemet som även Svensson tar upp, nämligen svårigheten med forskning om underrättelseverksamhet och samarbeten då dessa till sin natur behöver och vill vara och förbli hemliga. Han konstaterar att det därför inte går att göra någon fullständig utvärdering av underrättelseverksamhet, men genom att betrakta dåtidens omständigheter går det att närma sig rättvisekravet på forskningen. Detta argument håller jag med om men det behöver inte avskräcka för vidare forskning utan snarare tvärtom då mer forskning kan skapa en tydligare bild. Denna undersökning kan vara ett exempel på det då den har funnit stöd, svar och praktiska exempel på tidigare forskares påståenden och spekulationer.

Dock finns det händelser, eller snarare bristen på dessa, där svårigheten som Svensson nämner, kan uppfattas i källmaterialet. Det handlar om Operation Stella Polaris där det i resultatet inte finns data som omnämner operationen, fastän operationen pågick under denna period och C-byrån deltog från den svenska sidan. Detta kan vara ett resultat i sig, att anknytningar till vissa händelser ansågs behöva gallras bort.

5.4 Diskussion med tidigare forskning

Resultatet förstås bättre i den historiska kontexten med bland annat Sverige och Finlands långa och omfattande gemensamma historia samt med tidigare forskning. Sverige befann sig i en orolig tid med krig i grannländerna och var i behov av information och kunskap om krigserfarenheter. Landets officiella inhämtning med militärattachéer hade försämrats på grund av kriget och därför skapades en inofficiell underrättelsetjänst. Många av de tidigare forskarna kommenterade att före fortsättningskriget fanns det en välvilja och en positiv inställning i Finland till militärt samarbete med Sverige, vilket var positivt för ett underrättelsesamarbete.

I slutsatserna framgår det att C-byrån hade en omfattande verksamhet i norra Finland under fortsättningskriget, vilket även Hardi-Kovacs nämnde. C-byrån skulle enligt honom ha skickat in grupper i norra Finland för att inhämta information om sovjetiska

stridskrafter. Detta skulle ha gjorts då det antogs att en sovjetiskt kraftfull offensiv skulle kunna bryta igenom där och nå fram till den svenska gränsen. Information om C-byråns grupper har inte framkommit under denna undersökning. Men kommentaren att norra Finland undersökts för att Sverige ansåg att en sovjetiskt kraftfull offensiv skulle kunna bryta igenom där och nå den svenska gränsen är en viktig pusselbit för denna undersökning då det ökar förståelsen varför norra Finland var av sånt stort intresse för C-byrån. Hardi-Kovacs nämner även Petsamo som en viktig stad för C-byrån. Under denna undersökning förekommer Petsamo efter vinterkriget och framåt. Men under denna undersökning visas även andra områden och städer i Finland vara betydelsefulla för C-byrån, som Rovaniemi, Torneå och byar vid den svensk-finska gränsen och under Lapplandskriget tillkom även Åbo och Mariehamn.

Till forskningen om vad C-byrån har inhämtat i Finland, har denna uppsats bidragit till att öka denna kunskap då den har varit fåordig i tidigare forskning, där fokuset mest har varit på C-byråns verksamhet och personliga kontakter. Denna undersökning visar som många av de tidigare forskarna nämnt att samarbetet och inhämtningen tog en negativ vändning vid fortsättningskriget när Finland närmade sig Tyskland. Detta syns tydligt i uppsatsens tabell i början av undersökningskapitlet som visar att inhämtningen minskade under denna tid och samtidigt uppkom användandet av uttrycket "utländsk militär källa". Användandet av uttrycket "utländsk militär källa" ger ett praktiskt exempel på Svenssons kommentar om att samarbetet fortsatte under fortsättningskriget men blev mer diskret.

Svensson kommenterar att under C-byråns första tid bedrevs underrättelseinhämtning med passiva medel som intervjuer av flyktingar och resande. Men att inhämtningsmetoderna utvecklades till mer aktiva medel genom agenter, att officerare skickades in i länder eller genom underrättelsesamarbete med andra länder. Svensson nämner att aktiva medel var den övervägande och växande inhämtningsmetoden 1942. Resultat från denna undersökning om Finland kan motsäga detta då en tredjedel av informationen som inhämtades redan under vinterkriget var från underrättelsesamarbete, vilket Svensson beskriver som aktiva medel. Även under denna tid genomfördes intervjuer och samtal med personer högt upp i finska ledningen eller personer som kände dem för att inhämta information. Svenssons

beskrivning av passiva medel med intervjuer av flyktingar och resande håller jag med om, men att intervjua personer i ett annat land som bedöms inneha mycket information kan inte värderas som att vara passiva medel utan borde bedömas som aktiva medel. Det hade ökat den redan befintliga en tredjedels aktiva metoden för inhämtningen i Finland som fanns under vinterkriget. Allt detta visar att C-byråns inhämtningsmetod i Finland redan från början av 1940 bestod till stor del av aktiva medel.

Varför tillvägagångssättet för inhämtningen ändrades kan ha olika förklaringar som till exempel C-byrån växte och professionaliserades samt Finlands närmande till Tyskland. Under första perioden var C-byrån en nyskapad organisation och detta kan förklara varför det inte fanns några fasta ombud i Finland då de inte hade hunnits skapas än. Samtalen med personer i finska ledningen verkade dock fungera som en temporär lösning för underrättelseinhämtning i Finland under vinterkriget. Även konversationen som fördes med finska högkvarteret och specifikt deras underrättelseavdelning kan ses som en fungerande inhämtningsmetod då C-byrån fick mycket information om sovjetiska stridskrafter. Men Finlands närmande till Tyskland försämrade C-byråns inhämtningsförmåga och underrättelsesamarbetet så rapporterna minskade. Men till Lapplandskriget hade C-byrån växt och blivit mer professionaliserad och kunde då bygga upp fasta ombud i Finland så rapporteringen ökade i omfattning. Detta kan förklara varför underrättelsesamarbetet procentuellt blev så lågt under Lapplandskriget kontra egen inhämtning.

Svensson konstaterar även att underrättelseinhämtningen i Finland minskade från 1941-42 för att sedan återkomma under 1944-45 vilket även tydligt syns i denna undersökningens tabell som finns i början av fjärde kapitlet. Svensson nämner även att Ternberg som jobbade för C-byrån försåg finländarna med underrättelse om Tyskland och Svensson spekulerade att Sverige fick tillbaka underrättelse om Sovjetunionen av Finland. Denna spekulation kan den här uppsatsens resultat bekräfta då underrättelse om Sovjetunionens stridskrafter inkom till C-byrån från Finland under hela andra världskriget.

Genom att jämföra resultatet med tidigare forskning förstås denna rapport och C-byråns verksamhet bättre. Undersökningens resultat stärks av tidigare forskning och resultatet har dessutom stärkt forskarnas påståenden och spekulationer genom funnen information med stöd, svar och praktiska exempel under undersökningen. Skillnader och likheter med denna undersökning och resultat har även framkommit med tidigare forskning.

6. Avslutning

6.1 Slutanalys

Sammanfattningsvis så har undersökningen nått sitt tvådelade syfte att kartlägga C-byråns underrättelseinhämtning i Finland och se hur den förändrades under krigets gång, samt att belysa och diskutera underrättelsesamarbetet mellan C-byrån och den finska militära underrättelsetjänsten. Frågeställningarna har besvarats genom valda metoder och teorier och summerats i slutsatser och bidragit till ny kunskap. Resultatet i undersökningen har återkopplats med tidigare forskning och historisk kontext för en djupare förståelse och för att belysa likheter och skillnader med tidigare forskning.

6.2 Eget kunskapsbidrag

Denna uppsats bidrar med ny kunskap kring vad C-byrån inhämtade i Finland under andra världskriget och hur den förändrades, samt ger en ökad förståelse av C-byråns underrättelsesamarbete med den finska underrättelsetjänsten.

Inom vad C-byrån inhämtade i Finland framkommer det att under vinterkriget insamlades information om Finlands politiska situation vilket kan beskrivas som strategisk underrättelse. Sedan övergick inhämtningen till att handla om händelseutvecklingen i norra Finland, detta kan beskrivas som löpande underrättelse. Detta fortsatte under fortsättningskriget och Lapplandskriget men inkluderade även varningsunderrättelse då det från fortsättningskriget inhämtades omfattande underrättelse vid den svensk-finska gränsen.

Inom underrättelsesamarbetet mellan C-byrån och den finska underrättelsetjänsten förstås samarbetet utifrån en grund av ländernas historiska anknytningar och de personliga kontakterna. Underrättelsesamarbetet var som mest omfattande och stod för cirka en tredjedel av det som inhämtades i Finland under vinterkriget och information skrevs i tydlighet komma från finska underrättelsetjänsten. För att sedan minska till 21 respektive 16 procent efter vinterkriget och under fortsättningskriget då källans ursprung doldes. Sedan under Lapplandskriget bestod underrättelsesamarbetet för cirka 2 procent av det som inhämtades. Dock återkom tydligheten med att beskriva informationens ursprung med att komma från finska underrättelsetjänsten. Samarbetet och behovet av diskretion i underrättelsesamarbetet reglerades av betydelsen av säkerheten kring underrättelsen då den geopolitiska arenan förändrades. Underrättelsesamarbetet kan under vinterkriget ses som ett professionellt utbyte av att få och ge information "*quid pro quo*". Slutligen kan underrättelsesamarbetet ses som ett professionellt tillvägagångssätt för C-byrån att genom Finlands underrättelsetjänst komma över underrättelse om Sovjetunionens stridskrafter.

6.3 Vidare forskning

Då denna uppsats har undersökt perioden under andra världskriget kan ett förslag på vidare studier vara att fokusera på en mindre tidsperiod för att få en djupare förståelse av underrättelsesamarbetet. Förslagsvis perioden kring Vinterkriget där källmaterialet är som störst och tydligast. Men även direkt efter freden finns det mycket uppgifter om underrättelsesamarbete som inte har berörts i denna undersökning till exempel en rapport som berör bestämmelser om samarbetet med finska underrättelsetjänsten.¹²⁶ Då källmaterialet även innehåller många rapporter från andra nordiska länder går det även att genomföra en liknande undersökning även i dessa länder. Eller göra en jämförelse på C-byråns verksamhet i de olika länderna.

7. Käll- och litteraturförteckning

7.1 Otryckt material

¹²⁶ (KrA), (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter, Volym. 1. År 1940. Rapport nr. 338.

Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv (FA), C-byråns arkiv 1939-1946, B1 rapporter. År 1940-1946.

- Volym 1 A, 1940. Rapport 1-199, 1/1-30/6
- Volym 1, 1940. Rapport 1-390, 1/1-20/9
- Volym 2, 1940–1941. Rapport 391-716, 20/9 1940-19/3
- Volym 7, 1942. Rapport 701-82, 7/6-31/7
- Volym 8, 1942. Rapport 83-214, 1/8-7/10
- Volym 21, 1944. Rapport 201-700, 1/8-29/9
- Volym 22, 1944. Rapport 701-1100, 29/9-11/11
- Volym 23, 1944. Rapport 1101-1515, 13/11 1944-10/1

7.2 Litteratur

- Agrell Wilhem. *Underrättelseanalysens metoder och problem - medan klockan tickar*. 2. uppl. Gleerups Utbildning AB. 2015.
- Björnsson Anders och Suominen Tapani. *Det hotade landet och det skyddade : Sverige och Finland från 1500-talet till våra dagar : historiska och säkerhetspolitiska betraktelser*. Stockholm. Atlantis. 1999.
- Carlgren Wilhelm. *Svensk underrättelsetjänst 1939-1945*. Helsingborg. Liber. 1985.
- Esaiasson Peter, Gilljam Mikael, Oscarsson Henrik och Wängnerud Lena. *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3. uppl. Stockholm. Wolters Kluwer. 2007.
- Hannula Joose. *Hakkapeliter och karoliner : svenska och finska soldater i strid under 300 år*. Stockholm. Svenskt militärhistoriskt bibliotek. 2016.
- Hardi-Kovacs Gellert. *C-byrån hemligast av alla: berättelsen om Sveriges hemliga underrättelse under andra världskriget*. Stockholm. Carlssons. 2022.

- Herman Michael. *Intelligence power in peace and war*. Cambridge. Cambridge University Press. 1996.

- Linder Jan. *Finland, du gamla du fria*. Stockholm. Infomanager. 2010.

- Meinander Henrik. *Republiken Finland i går och i dag: Finlands historia från inbördeskriget till 2012*. Helsingfors. Schildts & Söderströms. 2012.

- Ottosson Jan och Magnusson Lars. *Hemliga makter: svensk militär underrättelsetjänst från unionskrisen till det kalla kriget*. 1. uppl. Stockholm. Tiden. 1991.

- Sandström Allan. *Fortsättningskriget 1941-1944*. Örebro. Libris. 1991.

- Sjöblom, Max. *Växelverkan över Bottenviken: Det svenska inflytandet över finsk krigskonst*. Kungliga krigsvetenskapsakademien nr 4. 2018. S.116–134.

- Svensson Rune. *Sveriges hemliga vapen? C-byråns verksamhet under andra världskriget - en analys av mål, medel, organisation och verksamhet i stort*. Artikel i *Militärhistorisk tidskrift*. 1999. S.66–130.

- Wechselmann Maj och Lindgren Stefan. *De bruna förbindelserna*. Stockholm. Ordfront. 1995.